

NOVI

Odmev

GLASILO KULTURNO PROSVETNEGA
DRUŠTVA SLOVENSKI DOM ZAGREB

OKTOBER 2021
ŠTEVILKA 76
ISSN 1331 - 548X

- V HNK pomnik Bojanu Stupici, v Aleji pesnikov Francetu Prešernu
- O(b) 30. obletnici samostojnosti Slovenije in Hrvaške govorita zgodovinarja Božo Repe in Tvrтко Jakovina
- Poziv ob popisu prebivalstva: zaustavimo asimilacijo in upad števila Slovencev na Hrvaškem
- Fotoreportaža: po dveh letih spet vseslovensko srečanje, tokrat v Gorskem kotarju

SLOVENSKI DOM – NAŠ DRUGI DOM

- 3 In vendar se premika!
- 3 Pevci spet pojejo
- 4 Odkrili doprsni kip Bojana Stupice v HNK
- 5 Ali smo enaki?
- 6 V Aleji pesnikov na Bundeku kmalu tudi Prešeren
- 7 V znamenju dveh obletnic
- 7 Martina Koman (1931 - 2021)

SLOVENC NA HRVAŠKEM

- 8 Poziv rojakom k narodnostni in jezikovni opredelitvi
- 9 Po enoletnem premoru spet skupaj
- 10 Letos je bolje kot lani, a še daleč od normalnega
- 11 Dejavnost Zveze slovenskih društev na Hrvaškem
- 12 V SKD Istra so praznovali
- 13 Otroški nasmev v prostorih SKD Istra v Pulju
- 13 Knjižnica na plaži v Novigradu
- 14 Razstava Mojca & Lea v Umagu
- 14 Po šavirskih poteh
- 15 Slovenski dom KPD Bazovica, Reka
- 16 Ob Kolpi in Čabranci je bilo spet pestro in zanimivo
- 17 Iz Palčave šiške
- 18 Nedosanjani sni

30 LET SAMOSTOJNOSTI

- 19 Jubilejni rojstni dan države ni mogel skriti razdeljenosti v družbi
- 20 Tudi v času osamosvajanja toplo - hladno
- 24 Če bi bili res dobri sosede, bi probleme že rešili
- 26 Spomini Slovenk in Slovencev po svetu na osamosvojitve Slovenije

NOVICE OD TU IN TAM

- 27 Novi vetrovi sodelovanja
- 28 Okoli 100 intervjujev z zanimivimi, pomembnimi in uglednimi sogovorniki

- 30 Diplomati v Slovenskem domu
- 31 Pater Janez Strašek
- 31 V spomin na Janeza Kranjca

KULTURNA OBZORJA

- 32 Vezi - spone med učitelji in učenci ter dvema državama
- 33 V ospredju nobelovka in slovenski avtorji
- 34 Pavlini in njihovi samostani na Slovenskem in Hrvaškem
- 35 Poezija močnejša od covida
- 36 Miniatura podoba Franceta Prešerna v Muzeju za umetnost in obrt
- 36 Venec za Stanka Vraza
- 37 Umetniška poslikava za ohranitev čebel
- 37 Naš član navdušil na 6. Cvitarijadi

MATERINŠČINA

- 38 Slovenski jezik in novo šolsko leto
- 38 Vsak dan petnajst novih knjig
- 39 Poletni tabor slovenščine na Platku in v Trogirju
- 39 Priporočilo iz knjižnice

PRETEKLOST V SEDANJOSTI

- 40 Peter Pavel Glavar - osebnost zlate dobe čebelarstva na Kranjskem
- 41 110 let od smrti pionirja letalstva

ZDRAV DUH V ZDRAVEM TELESU

- 42 Slovenija in Hrvaška - športni velesili

ZA VSAKOGAR NEKAJ

- 43 Ko sem šla po gobe, a nisem še „šla po gobe“

POLITIČNA SVETOVALNICA

- 44 Rdeči alarm in Palagruža

Uvodnik

In vendar se premika!

Tako bi lahko vzkliknili v slogu Galileja. Namreč, zamisel, ki se je porodila pred več kot petimi leti, da bi France Prešeren v Zagrebu dobil svoje obeležje, spomenik, je končno pred uresničitvijo. Večkrat je kazalo, da je to že gotova stvar, pa se je vselej kje zapletlo. Zdaj pa gre zares. Skupščina Mesta Zagreb je sprejela odločitev, doprsni kip, delo slovenskega kiparja **Metoda Frlica**, je izdelan, prav tako podstavek, postavljen je temelj, ureja se okolica v Aleji pesnikov na Bundeku. Ko boste dobili ta izvod Novega odmeva v roke, bo morda že znan tudi datum odkritja spomenika. V nadaljevanju si lahko ogledate nekaj fotografij, ki so nastale v času priprav. Ja, morda je dolgo trajal proces od zamisli do uresničitve, ampak tudi v tem primeru se je potrdilo, kako pomemben element na poti do uspeha je vztrajnost. V kratkem času bo to že druga postavitev obeležja kaki znameniti slovenski osebnosti v Zagrebu. Konec junija je bil namreč v predverju Hrvaškega narodnega gledališča (HNK) odkrit doprsni kip Bojana Stupice, velikega gledališkega umetnika, ki je močno zaznamoval tudi zagrebško gledališče, čeprav je v njem in na zagrebški akademiji deloval le nekaj let. O prireditvi, ki sta se je udeležili tudi ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu v vladi RS **Helena Jaklitsch** ter hrvaška ministrica za kulturo in medije **Nina Obuljen Koržinek** pišemo obširneje na naslednjih straneh. Sicer pa v tokratni številki namenimo precej pozornosti letošnji obletnici osamosvojitve Slovenije in Hrvaške. 25. junija je namreč minilo 30 let odkar sta takrat formalno še obe republiki

v sestavi SFRJ sprejeli ustavni odločitev in deklaraciji o samostojnosti in suverenosti. Da sta to storili istega dne, ni naključje, to je bil eden od dogovorov, eden redkih, ki sta se ga obe strani držali. O tem kakšno je bilo sodelovanje med Zagrebom in Ljubljano pred osamosvojitvijo, o podobnostih in razlikah med njima, o zavezništvi in nesporazumih, o odnosih med Hrvati in Slovenci skozi zgodovino in v času samostojnih držav, smo se pogovarjali z dvema zgodovinarjema – dr. **Božom Repetom** iz Ljubljane in dr. **Tvrtkom Jakovino** iz Zagreba. Kakšne posebne prireditve ali sprejema za slovensko skupnost v Zagrebu letos ob slovenskem državnem prazniku ni bilo, tudi zaradi negotovosti in omejitev, ki veljajo za množične dogodke, so se pa 25. junija zvečer v barve slovenske zastave obarvale zagrebške fontane, kar lahko vidite na naslovnici. Pišemo tudi o postopnem prebujanju dogajanja v slovenskih društvih, čeprav še ni videti, da bi se epidemija koronavirusa umirjala. Po enoletnem premoru je bilo letos spet vseslovensko srečanje, o delovanju v teh razmerah smo se pogovarjali s predstavniki nekaterih društev. Ne spreglejte tudi opozorila Zveze slovenskih društev glede popisa prebivalstva, o tem zakaj je pomembno, da se Slovenci na Hrvaškem tako narodnostno in jezikovno opredelijo. Podatki povedo vse: od leta 1991 do leta 2011 se je število prebivalcev Hrvaške, ki so se opredelili za Slovence, prepolovilo! Vse to in še kaj vas čaka v 76. številki. (dab)

Mešani pevski zbor

Pevci spet pojejo

Po letu in pol so se 14. septembra spet začele vaje pevskega zbora v Slovenskem domu Zagreb. Uspešno pevsko sezono nam je prišel zažet tudi predsednik Darko Šonc. Začetek sicer ni bil najbolj obetaven, izgledalo je, da nas ne bo prav veliko, toda potem se nas je zbralo kar pol zbora.

Najprej smo si ob kavici izmenjali najnoveše novice, potem smo pa v Prešernovi dvorani preizkušali in uglašali glasilke. Zapeli smo nekaj pesmi, ne preveč zahtevnih. Za začetek je bilo kar dobro. Tudi dirigent, **Ivica Ivanović** je bil zadovoljen. Lepo so zvenele pesmi, četudi je bilo nekaj „falšanja“. Dogovorili smo se, da bo naš repertoar v prihodnje enostavnejši in da bo vseeno zajel vsa področja, od umetniških in narodnih do ljudskih in zabavnih pesmi. Nastope bomo tudi načrtovali, najprej bomo nastopili s slovenskimi zbori na Hrvaškem, kasneje pa s prijatelji v Sloveniji. Ponovnih vaj smo bili vsi zelo veseli, kajti dolgo je že od takrat, ko je naše petje zamrlo in smo morali odpovedati ne le koncerte, pač pa tudi vaje in naša srečanja. Stike smo sicer ohranjali, slišali smo se na daljavo, peli pa nič, kvečjemu le doma, med štirimi stenami, ob radiu ali TV, note smo redko vzeli v roke. Ko so se po letu dni ukrepi nekoliko zrahli in smo se večinoma cepili, pa smo vendarle začeli razmišljati tudi o vajah, a za začetek smo se dogovorili za navadno srečanje ob kozarčku. In tako smo se v začetku junija dobili v pivnici Medvedgrad. Kako nestrpno smo čakali na ponovno snidenje, pove podatek, da so nekateri prišli že dobro uro prej. O tem, da je bilo vzdušje veselo, prijetno in da smo ob kozarčku tudi zapeli nekaj slovenskih

pesmi, ni treba posebej poudarjati. Bil je lep uvod v tisto, kar se je zgodilo sredi septembra - ponovno so zaživele pevske vaje. Upajmo, da jih ne bo treba spet prekinjati! (sh)

Prve pevske vaje po letu in pol. Foto: Stanka Herak

Novi odmev izdajata
Kulturno prosvetno društvo
Slovenski dom Zagreb
in Svet slovenske nacionalne manjšine
Mesta Zagreb
s pomočjo
Savjeta za nacionalne manjine
Republike Hrvatske
in Urada vlade Republike Slovenije za
Slovence v zamejstvu in po svetu.

Za izdajatelja:
Darko Šonc

Uredništvo:
**Miroslava Maria Bahun, Stanka Herak,
Polona Jurinić, Irena Pavlović,
Darko Šonc, Marjeta Trkman Kravar,
Tanja Borčić Bernard.**

Urednica:
Agata Klinar Medaković

Pregled, priprava in oprema besedil:
Drago Balažič

Oblikovanje in prelom:
Intergrafika TTŽ d.o.o.

Tisk:
Intergrafika TTŽ d.o.o.
Bistranska 19, Zagreb

Izhaja občasno v slovenskem in
hrvaškem jeziku.
Naklada: 800 izvodov

Naslov uredništva:
**Kulturno prosvetno društvo
Slovenski dom Zagreb**
Masarykova 13/I, 10000 Zagreb
tel./fax +385 (0)1 48 55 171
slovenski-dom@zg.t-com.hr
http://slovenci-zagreb.hr

Na Dan državnosti
Slovenije so zagrebške
fontane zasijale v barvah
slovenske zastave.
Foto: Sandro Sklepić

Odkrili doprsni kip Bojana Stupice v HNK

V predverju Hrvaškega narodnega gledališča (HNK) so 28. junija odkrili doprsni kip Bojana Stupice, gledališkega umetnika in pedagoga, ki je v gledališčih po Jugoslaviji in Evropi postavil več kot 130 predstav. Prireditve, s katero so zagrebški Slovenci tudi obeležili Dan državnosti Slovenije, so se udeležili visoki predstavniki obeh vlad, mesta Zagreb, slovenske skupnosti v Zagrebu in vodstvo HNK.

Ideja o postavitvi kipa Bojana Stupice se je rodila v Slovenskem domu Zagreb, ko so ob listanju arhivskega gradiva odkrili, da je bil Stupica v 50-ih letih prejšnjega stoletja član društva, ki ga je takrat vodil še en pomemben Slovenec na hrvaških gledaliških deskah Hinko Nučič. Prireditve, ki sta jo skupaj organizirala Slovenski dom Zagreb in Slovensko

veleposlaništvo na Hrvaškem, so se udeležili ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu **Helena Jaklitsch** in hrvaška ministrica za kulturo **Nina Obuljen Koržinek**, veleposlanik RS **Vojislav Šuc**, odposlanka zagrebškega župana Elizabeta Knorr ter predsednik Sveta za nacionalne manjšine pri Vladi RH **Aleksander Tolnauer**. O Stupici, ki je Hrvaško narodno

gledališče vodil le tri leta, so poleg obeh ministric spregovorili intendantka HNK Zagreb **Dubravka Vrgoč**, direktor Drame HNK **Ivica Buljan** in predsednik Slovenskega doma Zagreb **Darko Šonc**. Doprsni kip Bojana Stupice je delo hrvaške kiparke Judite Šercar, ki ima odslej svoj prostor v galeriji hrvaških gledaliških velikanov v HNK.

Darko Šonc, Predsednik Slovenskega doma Zagreb:

„Zagrebškega gledališča si ne moremo zamisliti brez Bojana Stupice, odličnega igralca, cenjenega profesorja in izrednega režiserja, ki je preporočil hrvaško gledališko sceno, do tedaj ujeto v zastarel način delovanja. Zdaj, ko sem v zgodnjih poznih letih, mi postaja jasno, zakaj so kipi ljudi, ki so s svojim delom iz temelja spreminjali svet, tako pomembni. Zato, da se jih spomnimo!“

Nina Obuljen Koržinek, Ministrica za kulturo in medije:

„Bojan Stupica je bil velikan, ki je v hrvaški kulturi pustil globoko sled. Le v nekaj sezonah je uspel reformirati dramski ansambel HNK ter zaznamoval gledališko sceno v petdesetih letih. Stupica je eden izmed kulturnih velikanov in vez med Hrvaško in Slovenijo. Njegov doprsni kip nas bo večno spominjal na našo skupno zgodovino in skupno evropsko prihodnost.“

Helena Jaklitsch, Ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu:

„Vesela in ponosna sem, da je Bojan Stupica dobil spomenik v HNK-ju, ker je vendarle izjemno prispeval k razvoju gledališča, čeprav je bil tukaj samo tri leta. A je tu pustil dušo, srce in vse svoje znanje“, je dejala ministrica Jaklitsch.

Dubravka Vrgoč, Intendantka HNK:

„Za Stupico je bilo gledališče močnejše od življenja samega. Stupica je dal gledališču 20. stoletja moderni sijaj, bil je človek pred svojim časom, ki je ustvarjal čudeže in odpiral nove prostore. Zgradil

Prvi obisk ministrice Jaklitsch v Slovenskem domu Zagreb

Ob 30. obletnici slovenske in hrvaške državnosti je ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu **Helena Jaklitsch** prvič obiskala tudi prostore na Masarykovi. Predsednik društva **Darko Šonc** jo je seznanil z dejavnostmi društva, posebej s prizadevanji, da bi društvo prostore, v katerih deluje že mnoga leta, končno odkupilo. Ministrica Jaklitscheva je izpostavila, da je seznanjena, da je ureditev lastništva Slovenskega doma Zagreb prispelo na seznam načrta hrvaške vlade za manjšine v prihodnjih dveh letih in obljubila pomoč tudi iz domovine. Jaklitscheva je pohvalila dejavnosti društva in napore za njegov obstanek. Predlagala je, da bi morali v delovanje društva bolj vključiti mlade, morda celo v samo vodstvo Slovenskega doma Zagreb, kajti brez mladih bodo manjšinske skupnosti posebej v tako asimilacijskem okolju težko obstale.

Ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Helena Jaklitsch in predsednik Slovenskega doma Zagreb Darko Šonc sta si ob njenem obisku na Masarykovi izmenjala knjižni darili. Foto: tbb

je kar tri gledališča in režiral 116 predstav v le 60 letih življenja.“

Ivica Buljan, Direktor Drame HNK:

„Gledališče je pod vplivom Bojana Stupice dobilo suverenost. Stupica je na Gledališko akademijo prinesel metode improvizacije ter scenografskega in likovnega izraza, poezije in stripa. Marinkovičeva Glorija v specifični režiji Bojana Stupice je ostala v kanonu Hrvaškega narodnega gledališča kot eno izmed največjih dosegov umetniškega ustvarjanja na Hrvaškem.“

(tbb)

Mladi slovenski tenorist **Matic Zakonjšek** je ob klavirski spremljavi **Davorja Nečaka** zapel pesem Slovenec sem. Vse foto: Antun Bukovec

Izgnanci

Ali smo enaki?

Gornje vprašanje si pogosto zastavljamo in meni se je to vprašanje spet postavilo ob novici, da so izgnanci 2. svetovne vojne v Sloveniji dobili pravico do termalnega zdravljenja. Odgovor na naslovno vprašanje je: Ne! Nismo enaki in ne moremo biti v enakem položaju izgnanci v Sloveniji in na Hrvaškem. Razlik je veliko. Najprej, deli nas meja in mi, ki smo v Zagrebu, živimo po pogojih, ki veljajo na Hrvaškem. O termalnem zdravljenju mi lahko samo sanjamo. V Sloveniji imajo izgnanci brezplačno zdravstveno zavarovanje. Mi ga plačujemo, nekaj manj kot 10 evrov mesečno, kar za naše prihodke ni malo. Naše pokojnine so manjše od slovenskih. Tukajšnje banke nam ob vsakem nakazilu rente iz Slovenije, ki je do 100 evrov, odtegnejo 6 evrov za bančne stroške. Poleg tega moramo Sloveniji vsako leto dokazovati, da smo še živi, ta postopek pa tudi nekaj stane.

Na žalost, tudi za časa Druge svetovne vojne nismo bili enaki, večina izgnancev na Hrvaškem je umrla nasilne smrti, bili so mučeni in umorjeni na krut način. O teh razlikah se ne govori, ker nas je v tujini ostalo malo. Mi smo zadovoljni, ker smo enaki z drugimi Slovenci na Hrvaškem in živimo skupaj.

Kljub vsemu pa smo hvaležni slovenskim oblastem za vse, kar so naredile za slovenske izgnance, čeprav je ob tem treba poudariti,

da verjetno nikoli ne bi dobili rente, če si za to ne bi močno prizadevalo Društvo izgnancev. Pričakujemo pa tudi, da nam bodo vsaj deloma povrnilo gmotno škodo za oropane in uničene hiše ter vse prestano med drugo svetovno vojno.

Še najbolj pa smo veseli, ko imamo priložnost obiskovati kraje v Sloveniji in se družiti z našimi rojaki.

Alojz Kramar

V Aleji pesnikov na Bundeku kmalu tudi Prešeren

Skupščina mesta Zagreb je po pozitivnem mnenju četrtnih skupnosti v Zagrebu zadnje dni avgusta sprejela sklep o postavitvi spomenika slovenskemu pesniku Francetu Prešernu na promenadi ob jezeru Bundek. Spomenik bo izdelal akademski kipar Metod Frlic.

Postavitev spomenika bosta financirala Veleposlaništvo RS in Slovenski dom Zagreb, pripravo temelja za postavitev spomenika, tlakovanje

Vsa dela naj bi bila končana še v septembru, kdaj bo spomenik odkrit, pa v času nastajanja tega teksta, še ni znano, odvisno bo tudi od državnih protoko-

Tak je bil doprski kip dr. Franceta Prešerna pred poliranjem bron (avtor: Metod Frlic)

lov, saj Veleposlaništvo in Slovenski dom Zagreb načrtujeta odmeven dogodek ob navzočnosti najvišjih predstavnikov obeh držav.

dab, Bernard Šrajner

Zasnova Arhitekturnega projektiranja spomenika dr. Franceta Prešerna je delo podjetja Arhinom (arhitektka **Alenka Šmid Oblak** iz Škofje Loke)

dovoza in urejanje okolice pa bo financiralo Mesto Zagreb. Do zaključka redakcije je izvajalec del postavil temelj in tlakoval neposredno okolico ter začel z urejanjem dostopnih poti in širše okolice.

Medtem je priznani slovenski umetnik, kipar **Metod Frlic** že izdelal doprski kip Franceta Prešerna, ki je odlit v bron. Narejen je tudi že podstavek, ki so ga izdelali v sežanskem Marmorju. Na podstavku bo napis *France Prešeren 1800-1849 Slovenija*, zraven pa še 7. kitica Zdravljice (slovenska himna) v izvirniku in hrvaščini v prevodu **Luke Paljetka**.

Do sredine septembra je že bil postavljen temelj in tlakovana okolica spomenika. Foto: Bernard Šrajner

V znamenju dveh obletnic

Letos mineva 30 let od ustanovitve Društva izgnancev Slovenije. Člani društva iz Zagreba smo se v počastitev tega jubileja zbrali 6. julija v Pivnici Medvedgrad in ugotavljali kako hitro je minilo teh trideset let, odkar smo se prvič množično zbrali na gradu Rajhenburg, ki je bilo med okupacijo največje zbirno taborišče za izgon Slovencev. Takrat je bilo tudi sklenjeno, da bo 7. junij, ko je leta 1941 na pot krenil prvi transport Slovencev v izgnanstvo, Dan izgnancev.

Člani KO Društva izgnancev Slovenije Zagreb smo v Medvedgradu opravili letni zbor, prebrali čestitko, ki nam jo je poslala predsednica Društva **Ivica Žnidaršič**, vsi navzoči pa so prejeli tudi njeno brošuro *O izgonu Slovencev, organiziranosti slovenskih izgnancev, prisilnih delavcev in beguncev ter prizadevanjih za uveljavitev pravice do vojne odškodnine*. Bilo nas je manj kot običajno, zaradi starosti članov in epidemije Covida-19. Z zadovoljstvom smo ugotavljali, da so se vsi naši člani cepili, nismo pa zadovoljni, ker je kljub temu zaradi te nadloge manj stikov in druženja med nami. Naši člani še posebej pogrešajo spominske pohode in srečanja z izgnanci iz sosednjih krajev v Sloveniji, prav tako bi si radi ogledali

prenovljene prostore taborišča na gradu Rajhenburg.

Druga obletnica ni prijetna, saj nas navdaja z bolečino, mineva namreč 80 let od izgnanstva in spomin na tisti čas nas vrača v čas grozot, s katerimi je bilo prepleteno naše otroštvo, v čas, ko so nas Nemci izgnali od doma. Nekateri naši sedanji člani pa so se rodili v izgnanstvu,

v tujini. Tega ni mogoče pozabiti, kajti ukradli so nam otroštvo, namesto igrač smo gledali puške, avione, bombe in kolone nemških vojakov, ustašev in trupla nedolžnih ljudi. Ne, tega ni mogoče pozabiti.

Alojz Kramar

Srečanje zagrebških izgnancev ob 30. obletnici ustanovitve DIS. Foto: Jozefa Bogolin

Martina Koman (1931 – 2021)

V 91. letu se je poslovila Martina Koman, članica Slovenskega doma Zagreb in v prvi polovici 90-ih let prejšnjega stoletja nekaj časa tudi v. d. predsednice KPD A. M. Slomšek, kot se je takrat imenovalo društvo. V času, ko je bilo delovanje društva ogroženo, je bila zaslužna, da dejavnost društva (Slovenskega doma) ni povsem ugasnila. Ko se je društvo preimenovalo v Slovenski dom in je bila ustanovljena Duhovna sekcija A. M. Slomšek je bila njena vodja. Takrat je bil ustanovljen tudi pevski zbor A. M. Slomšek pri Duhovni sekciji. Kot vodja Duhovne sekcije je bila Martina zelo vestna in poskrbela je, da so redno potekale maše, vaje pevskega zbora in da smo odhajali na romanja v Slovenijo.

Martina Koman se je rodila v Ljubljani, kjer je končala šolanje na matematičnem oddelku Prirodoslovno matematične fakultete. Bila je profesorica matematike, ki jo je poučevala na gimnazijah in srednjih šolah na Jesenicah in v Postojni.

V času osamosvojitve Slovenije se je upokojila in kmalu preselila v Zagreb, da bi skrbela za strica. Po prihodu v Zagreb se je vključila v delo Slovenskega doma in njegove Duhovne sekcije,

v kateri je bila aktivna ves čas bivanja na Hrvaškem. Potem se je iz Zagreba odselila v Ljubljano k sestri **Mariji**, nato pa v dom upokojencev v Postojni, kjer je bila do smrti. S sestro Marijo sta nam organizirali obiskovanje maš v Sloveniji in romanja, kjer je naš zbor A. M. Slomšek pel pri mašah.

Z njo smo ohranili stike, se pogosto slišali po telefonu, si pošiljali čestitke in voščila ob praznikih. Ko smo v Sloveniji sodelovali na srečanjih Primorska poje, smo se ob vrnitvi vselej oglasili pri njej v Domu starejših občanov v Postojni. Z veseljem nas je sprejela in potem smo tudi kakšno pesem zapeli in se pogostili. Martina Koman je pokopana na pokopališču Dravlje v Ljubljani. Naj ji bo lahka zemlja. Ostala nam bo v trajnem spominu.

Olga Tkalc, Duhovni zbor A. M. Slomšek, Slovenski dom Zagreb

Foto: Dom upokojencev Postojna

Poziv rojakom k narodnostni in jezikovni opredelitvi

Od 13. septembra do 17. oktobra poteka na Hrvaškem popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj. Tokrat se popis izvaja v dveh delih, do 26. septembra je prvič potekal digitalni popis, ko so državljani lahko sami vpisali svoje podatke preko spleta. V drugi fazi, med 27. septembrom in 17. oktobrom, bodo preostale prebivalce obiskali popisovalci.

Popis je zelo pomemben za pripadnike manjšin, kajti informacije o prebivalstvu bodo na popisu vsebovale tudi vprašanja o narodnostni pripadnosti in maternem jeziku. Zveza slovenskih društev na Hrvaškem je kot krovna organizacija Slovencev zato objavila Poziv rojakom k narodnostni in jezikovni opredelitvi (glej spodaj!), v katerem je ob nekaterih osnovnih informacijah o popisu objavila tudi razloge, zakaj je pomembno, da se Slovenci na popisu narodnostno in jezikovno opredelijo. Med drugim je v pozivu zapisala:

„O narodnostni pripadnosti se vsakdo lahko svobodno izreče, pripadniki narodnih manjšin pa imajo pravico do vpogleda v vzorčni izvod popisnega vprašalnika tudi v svojem jeziku in pisavi.

Pomembno je poudariti, da so na Hrvaškem podatki o narodnosti navedeni na dveh seznamih, eno je popis prebivalstva, drugo pa volilni imenik.

Številke med obema pa se nekoliko razlikujejo: volilni imenik se posodablja v skladu z aktualnimi razmerami in je uradna podlaga za vse volitve, tudi manjšinske. Podatek o narodnosti je v pristojnem uradu državne uprave za volilni imenik mogoče preveriti (tudi po spletu) in ga osebno tudi spremeniti. K različnemu številu določene narodne skupnosti, navedenemu na popisu in v volilnem imeniku, prispeva tudi dejstvo, da se oseba na pristoj-

nem uradu za volilni imenik lahko opredeli za eno narodnostno pripadnost, v popisu pa navede drugo.

Zveza slovenskih društev v imenu vseh slovenskih organizacij na Hrvaškem rojake zato poziva k narodnostni in jezikovni opredelitvi, da bi slovenska skupnost na Hrvaškem ohranila vsaj sedanjost raven in prenehala tako drastično upadati, kot upada zadnja desetletja: iz 22.376 prebivalcev leta 1991 na 13.173 deset let pozneje in po podatkih zadnjega popisa leta 2011 na samo še 10.517. Številčnost določene narodne manjšine je namreč izjemno pomembna in pogosto glavna podlaga za zagotavljanje več pravic, uveljavitev in ohranitev že pridobljenih, ključna pa je tudi za razpis manjšinskih volitev, za svete in predstavnike narodnih manjšin, ki se razpišejo na podlagi številčne navzočnosti prebivalstva določene narodne skupnosti v županijah, mestih in občinah. Število pripadnikov, denimo slovenske narodne manjšine, ponuja tudi več zakonskih možnosti in razlogov za uresničitev različnih pobud in pravic na drugih področjih, kot so izobraževanje (učenje slovenščine v vrtcih, šolah in na fakultetah), mediji (publikacije ali programi tudi v slovenskem jeziku na HRT-ju) in gospodarstvo (čezmejne povezave na različnih področjih, od varstva okolja, zdravstva in prometa do turizma in kulturne dediščine). Ne nazadnje pa nam večje število ali vsaj ohranitev sedanjega jutri omogoča tudi več možnosti za poslanski sedež v saboru.”

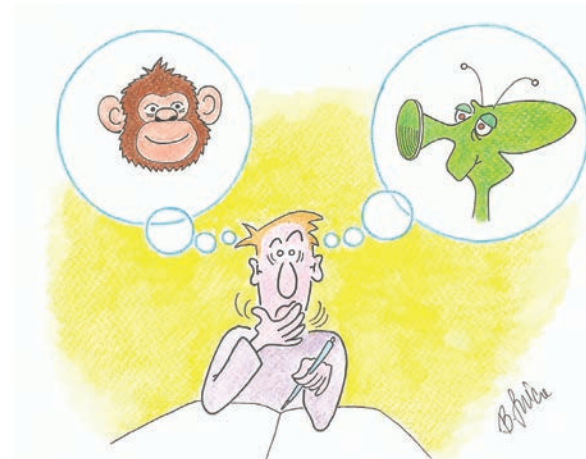

Popis prebivalstva na Hrvaškem 2021

Opredelite se

za

slovensko narodnost in slovenski jezik!

Zakaj?

- Da se zaustavi nadaljnji upad števila Slovencev in Slovenk na Hrvaškem.
- Da se prepreči krčenje narodnostnih/jezikovnih pravic in ohrani obstoječe.
- Da se ohrani število govorcev slovenščine in uvede učenje od vrtca do študija.

popis 1991: 22.376 | popis 2001: 13.173 – 9.203 | popis 2011: 10.517 – 2.656
popis 2021: ??? Tudi vaša odločitev je pomembna!

Kdo?

Prebivalstvo, gospodinjstva, stanovanja na Hrvaškem.

Kdaj?

- 13. - 26. september: samoizpolnjevanje, po spletu, prijava na: e-Građani
- 27. september - 17. oktober: popisovalci, sprejeti jih doma ni obvezno*

Kako?

- na spletu: <https://gov.hr/>, prijava na: e-Građani, 13. - 26. september
- doma, obisk popisovalcev na terenu: 27. september - 17. oktober

* Podatke se popisovalcu lahko posreduje izven stanovanja, na hodniku ali pred hišo.

Podpinjol 43, 51000 Rijeka

zveza@slovinci.hr | <https://www.slovinci.hr/> | <https://www.facebook.com/Zveza.Slovinci.HR/>

(Vir: Marjana Mirković in Bojan Grlica za Zvezo slovenskih društev na Hrvaškem)

Po enoletnem premoru spet skupaj

Člani Slovenskega doma Zagreb, in gotovo tudi člani vseh drugih slovenskih društev na Hrvaškem, smo po dolgem času z veseljem dočakali soboto 4. septembra in naše tradicionalno zbiranje na Mažurancu. Od tam smo se napotili v Gorski Kotar, v Park šumo Golubinjak, kjer je bilo letošnje, že 17. vseslovensko srečanje. Kot vemo, ga je lani odpihnila pandemija koronavirusa oziroma ukrepi za preprečevanje širjenja tega virusa. Tudi letos je bilo nekaj negotovosti, pa vendar nam je uspelo ob spoštovanju omejitev pripraviti družnjenje, ki je namenjeno predvsem ohranjanju stikov, pogovorom med člani iz različnih krajev, obujanju spominov, pa snovanju novih načrtov in kajpak tudi zabavi in veselju.

Zbralo se je okrog 250 članov iz slovenskih

V Park šumi Golubinjak se je zbralo 250 Slovenk in Slovencev iz vse Hrvaške. Foto: Istog Žorž

Navzoče je pozdravila predsednica Zveze slovenskih društev dr. Barbara Riman. Foto: Istog Žorž

društev iz Zagreba, Reke, Splita, Pulja, Lovrana, Zadra, Karlovca, Labina, Poreča, Varaždina, Tršća in Umaga.

Imeli smo lep sončen dan v srcu Gorskega Kotarja in čas je hitro minil v druženju in pogovoru s člani iz vse Hrvaške, sprehodih po gozdu, balinanju, badmintonu, obisku Ledene jame. Za dobro vzdušje je poskrbela skupina Peklenski muzikantje. Zaplesale so se polke in valčki, pele slovenske pesmi. Seveda, tudi oku-

sne hrane in pijače ni manjkalo. V naravi in na dovolj velikem prostoru nismo imeli težav z upoštevanjem epidemioloških ukrepov. Vsaj za kratek čas smo pozabili na vsakdanje skrbi in se prepustili veselju in druženju. Upamo, da jih bo v naslednjem obdobju še veliko več, saj smo jih vsi res pogrešali.

Cvijeta Pandol

Bilo je tudi nekaj časa za krajše sprehode po prelepi naravi v Golubinjaku in nekateri so si ogledali Ledeno jamo... Foto: akm

... spet drugi so se pomerili v balinanju... Foto: Istog Žorž

... še največ pa se jih je zavrtelo ob vižah Peklenskih muzikantov. Foto: Istog Žorž

Letos je bolje kot lani, a še daleč od normalnega

Delovanje društev, tudi manjšinskih, je bilo ob izbruhu pandemije koronavirusa povsem ohromljeno, kasneje, tudi ob drugem in tretjem valu, te omejitve sicer niso bile več tako ostre, pa vendar so zelo močno vplivale na društvene dejavnosti. Mnogih dogodkov enostavno ni bilo mogoče organizirati, če že, pa le ob manjšem številu udeležencev. V zadnjem času se nekatere dejavnosti v društvih obnavljajo. O tem, kako so delovali in kako zdaj delujejo nekatera slovenska društva, kako so se prilagodili novim razmeram in kakšne načrte imajo v bližnji prihodnosti, smo vprašali njihove predsednice ali predsednike.

Danica Avbelj, predsednica SKD Istra, Pulj: „Lani skoraj nismo delali, z drugimi slovenskimi društvi v Istri smo uspeli pripraviti proslavo ob Prešernovem dnevu. Nismo porabili vseh sredstev, vložili smo jih v ureditev društvenih prostorov - zamenjali smo polkna, prepleskali stene, kupili nove omare in obdarovali starejše

Danica Avbelj. Foto: osebni arhiv

člane. Letos smo imeli dve obletnici: junija 20. obletnico društva, septembra 15. obletnico MePZ Encijan, lani 15. obletnico izhajanja društvenega glasila Mavrica in 15. obletnico delovanja kreativne delavnice. Posebej bi izpostavila letošnjo junijsko proslavo ob 20. obletnici društva in odkritje spominske plošče Ivanu Cankarju, ki je eno leto živel v Pulju. Načrtujemo pouk slovenščine v društvu, multikulturalno srečanje z otroci, obisk zbora Slovenčice iz Tuzle. Pripravljamo tisto, kar v danih okoliščinah lahko naredimo. Če sredstev ne bomo mogli porabiti, jih bomo vsekakor vložili v nekaj koristnega za čas, ko bomo lahko spet normalno delovali.”

Martina Lesjak, predsednica SKD Nagelj, Varaždin: „Prejšnje leto smo organizirali dogodke, na katerih je lahko bilo do 25 ljudi. Naši člani so starejši, zato smo morali biti pri organizaciji dogodkov še posebej pazljivi. Tudi letos je bilo dogodkov v zaprtih prostorih manj, pevka skupina je vadila, kolikor je bilo pač mogoče, uspeli smo pripraviti praznovanje Prešernovega

dne in 30. obletnice osamosvojitve. Ta mesec načrtujemo izlet v Slovenijo, vključili

Martina Lesjak. Foto: osebni arhiv

smo se v projekt Zveze slovenskih društev Muca copatarica, v katerem bomo sodelovali z vrtcem in osnovno šolo iz Varaždina. Tudi v prihodnje bomo delali v skladu z razmerami in se sproti prilagajali omejitvam ter ukrepom za zajezitev virusa.”

Zvonimir Stipetić, predsednik Slovenskega doma, KPD Bazovica, Reka: „Od začetka pandemije se vsi v društvu na razne načine trudimo prilagoditi novim okoliščinam. Najbolj aktivni so bili mladi

Zvonimir Stipetić. Foto: Marjana Mirković

in otroci, ustvarjalne skupine, imeli smo nekaj razstav z izdelki naših ustvarjalnic, pripravili smo tudi nekaj gostujočih razstav. Zelo dobro je bilo obiskano Poletje v Bazovici, ki se že tradicionalno odvija v našem društvu, v katerega je bilo letos vključenih okoli 40 otrok. Uspeli smo obe-

ležiti 30. obletnico osamosvojitve, na vrtu društva smo posadili trto z mariborskega Lenta. Za oktober načrtujemo pevske in glasbene dogodke kot tudi druge programe. Kaj od načrtovanega bomo uresničili, bomo še videli, odvisno od razmer in ukrepov proti širjenju covid. Čeprav je vse to dogajanje daleč od naših želja, pa se bomo potrudili po najboljših močeh in delamo, kot da je vse normalno.”

Mag. Cveto Šušmelj, predsednik SKD Triglav, Split: „Čas epidemije novega koronavirusa je ustavil vse dejavnosti, ki

Cveto Šušmelj. Foto: arhiv društva

vključujejo množično druženje, tako, da smo morali lani in letos odpovedati nekatere načrtovane dogodke. Ob upoštevanju preventivnih ukrepov za preprečevanje širjenja virusa smo nekaj dogodkov vseeno izvedli. Slikarska in klekljarska skupina sta delovali od doma in svoja dela ponudili na ogled na spletu: <https://triglav-split.hr/hr/naslovna/>. Letos so se stvari vendar nekoliko spremenile in naši slikarji so bili v koloniji v Tuzli, nekateri otroci so bili na taboru dopolnilnega pouka slovenščine na Platu in v Medeni pri Trogirju, obeležili smo Dan državnosti Republike Slovenije s priložnostnim kulturnim programom, promocijo knjige poezije in izletom na Plitvicah. Udeležili smo se Vseslovenskega srečanja in končno smo začeli s pevskimi vajami, ki smo jih najbolj pogrešali. Smo optimisti in mislimo, da bo šlo počasi vendarle na bolje.” (akm) 🗣️

Redna letna skupščina

Letošnja redna letna skupščina Zveze slovenskih društev na Hrvaškem (Zveza), ki je bila 28. maja, je potekala v treh oblikah: v živo na sedežu Zveze na Reki, prek Zooma in v obliki dopisne seje. Skupno je sodelovalo 32 delegatov iz vseh 15-ih slovenskih društev na Hrvaškem.

Predsednica Zveze dr. Barbara Riman je med drugim povedala, da bo Zveza tudi v tem letu posebno pozornost namenila mladim. Nadaljevala bo s pobudami in izpeljavo uvajanja slovenskega jezika po modelu C v osnovne in srednje šole, poudarek pa bo na uvajanju jezika v predšolske ustanove. S podporo hrvaškega ministrstva za znanost in izobraževanje bo ponovno izvedla literarni natečaj za učence osnovnih in srednjih šol na Hrvaškem ter izdala delovni zvezek, ki bo služil za učenje slovenskega jezika v nižjih razredih osnovnih šol.

Poleg rednega delovanja je Zveza predstavila tudi projekte, ki jih načrtuje v tem letu, kot so Športni vikend za otroke, Poletni tabor za dijake, Mesečni bilten dogajanj in Slovenske turistične manjšinske poti na Hrvaškem.

Na skupščini so v članstvo Zveze sprejeli Slovensko kulturno društvo Prešeren iz Lokev, ki je tako postalo 16. član krovne organizacije. Za novega člana NO Zveze pa so na mesto prezgodaj preminelega člana NO Ivana Kosmosa potrdili **Klaudijo Velimirović** iz SKD Istra v Pulju, za njeno namestnico pa **Ireno Novak** iz SKD Triglav v Splitu.

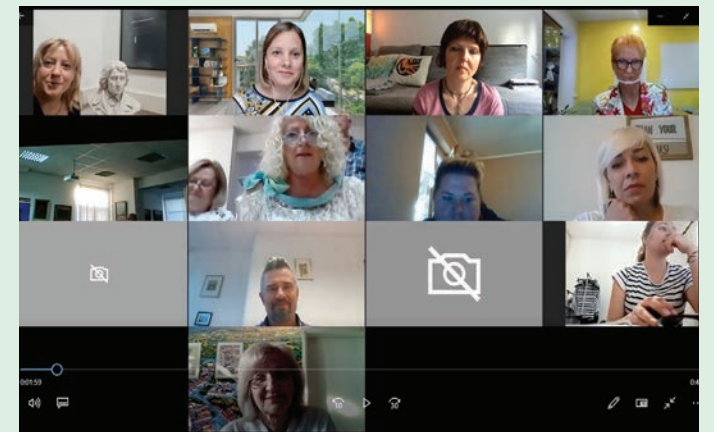

Foto: Zveza slovenskih društev na Hrvaškem

Večer poezije, proze in vina

Dan Primoža Trubarja, 8. junij, je Zveza obeležila s posebnim dogodkom - Večerom poezije, proze in vina, ki ga je izvedla preko platforme Zoom. Udeležili so se ga učenci in učitelji dopolnilnega pouka slovenskega jezika v slovenskih društvih na Hrvaškem, podpredsednica Zveze **Jasmina Dlačić** in tudi **Roman Gruden**, strokovni svetovalec z Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport RS. Dogodek je povezovala **Saša Kernjak Zubović**, poslovna sekretarka Zveze.

Učenci in učitelji so prebirali poezijo in prozo v slovenskem jeziku. Nekateri so predstavili svoja avtorska dela, drugi pa recitali dela slovenskih pesnikov. Ob koncu je Roman Gruden vsem sodelujočim čestital za sodelovanje in izrazil zadovoljstvo nad odzivom. Srečanje je potekalo v izjemno veselem in sproščenem vzdušju.

Praznovanje 40. obletnice smrti Ferdinanda Kolednika

Organizaciji Zveze in društva Ruža Hrvatska je 4. septembra na otoku Žirju potekalo praznovanje 40. obletnice smrti velikega in svetovno znanega slovenskega duhovnika, humanista in prevajalca Ferdinanda Kolednika.

V okviru programa je potekala sveta maša v župnijski cerkvi Marijinega vnebovzvetja in odkritje spominske plošče na župnijski hiši v Žirju. Spominsko ploščo sta odkrila predsednica Zveze dr. **Barbara Riman** in predsednik društva Ruža Hrvatska **Željko Šižgorić**. Svečanega dogodka se je udeležil tudi **Rudi Merljak** z Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Ferdinand Kolednik je bil v drugi svetovni vojni duhovnik in župnik na otoku Žirju. S postavitvijo spominske plošče z njegovim imenom so se mu prebivalci Žirja zahvalili za njegovo izjemno pogumno in veliko dejanje, ko je 13. oktobra 1943 re-

šil 630 domačinov pred pogromom, neizogibno smrtjo in iztrebljenjem na otoku.

Foto: www.mok.hr

Saša Kernjak Zubović 🗣️

V SKD Istra so praznovali

Junija letos je minilo 20 let od ustanovitve našega društva, v septembru pa 15 let od začetka delovanja zbora Encijan. Lani je minilo tudi 15 let od začetka izhajanja našega glasila Mavrica in od začetka delovanja kreativne delavnice. Razlogov za praznovanje je bilo v zadnjem času torej več kot dovolj.

Načrtovali smo vsaj dve slovesnosti v počastitev naštetih obletnic. Pa nam ni dovolil – kdo ? - ta nesrečni COVID, ki je prekrizal mnoge načrte. Tudi načrtovano odkritje spominske plošče Ivanu Cankarju, ki bi najprej moralo biti na obletnico pisateljeve smrti decembra lani, potem pa smo upali, da bo lahko na obletnico rojstva maja letos, smo morali prestaviti. Vse prej našteto smo „stisnili“ v eno samo prireditev, 28. junija, ko so okoliščine to dovoljevale. Slovesnost je bila na vrtu ob prelepi stavbi Doma hrvaških branilcev. Na samem začetku prireditve je spominsko ploščo velikemu pisatelju odkril veleposlanik Republike Slovenije na Hrvaškem **Vojislav Šuc**. Plošča je postavljena na stavbi takoj čez cesto omenjenega vrta, na naslovu Laginjina št. 7.

Program, ki je sledil, sta vodila tajnica **Maja Tatković Diklić** in predsednik zbora **Branko Velimirović**. Z interpretacijami več Cankarjevih poezij ob glasbeni spremljavi citrarja prof. **Petra Napreta**, so se predstavile štiri članice dramske sekcije in sicer **Danica Avbelj**, **Vida Srdoč**, **Antonija Bubić** in **Klaudija Velimirović**. Prisotne je pozdravila predsednica društva Danica

Avbelj, sledila sta pozdravna govora veleposlanika Republike Slovenije na Hrvaškem **Vojislava Šuca** in državnega sekretarja v Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu dr. **Dejana Valentinčiča**. Obletnice je društvu v imenu župana Istrske županije voščila **Tea Batel**, v imenu mesta Pulj pa **Bruno Cergnul**. Pevci zbora Encijan so nato zapeli naslednje pesmi: Pa se sliš', Oj Triglav moj dom, Rož, Podjuna, Zila, Slovenija od kod lepote tvoje ter Venček narodnih. Člani, ki so v zboru več kot pet let, nekateri celo od ustanovitve zbora, so prejeli Gallusovo priznanje za ljubiteljsko zborovsko petje. Z glasbenim prispevkom so nastopili pianistka **Marija Tidl**, violinist **Srečko Savretić** ter kitarist **Tomo Divić**. Predstavljena je bila tudi monografija Kronika – drugih 10 let SKD Istra, ki jo je, tako kot prvo, ob 10. obletnici društva, napisala Maja Tatković Diklić. Prireditev se je nadaljevala ob prigrizku in dobri kapljici. Za veselo vzdušje je poskrbel Trio Lipa iz Buzeta, ki je s poskočnimi zvoki zvalil na plesišče številne plesalce.

Klaudija Velimirović

Praznovanje 20. obletnice SKD Istra. Foto: Anna Gaspotić

Otroški nasmeh v prostorih SKD Istra v Pulju

Kako privabiti otroke v društvo? Kako otrokom približati slovensko društvo? O tem se že leta razmišlja ne le v Slovenskem kulturnem društvu Istra, ampak v večini slovenskih in drugih manjšinskih društev. Otroci in mladi bodo prišli, če jim ponudimo nekaj, kar jih zanima.

Po zgledu na nekajletno prakso Slovenskega društva Bazovica z Reke, smo tudi mi letos naredili poskus z otroško poletno šolo slovenščine. Kot kaže, smo bili uspešni. Devet otrok, starih od 8 do 12 let, je obiskovalo našo poletno šolo slovenščine. Maja smo načrtovali, da bi šola potekala v začetku julija, vendar je to čas, v katerem je veliko različnih poletnih šol, tečajev in kampov za otroke, zato smo se odločili počakati do konca avgusta. Izkazalo se je, da je bila to dobra odločitev, saj takrat ni več nobenih drugih zunajšolskih dejavnosti, vsaj starši tako pravijo. Celodnevno bivanje otrok v našem društvu je potekalo od 23. do 27. avgusta. Učiteljica pouka slovenščine je bila naša članica **Damijana Pezdirc**, ki je otroke v petih dneh naučila osnov slovenskega jezika, kolikor je seveda mogoče v tako kratkem obdobju. Večina otrok so bili začetniki. V sklopu šole so si otroci ogledali tudi razstavo Slovani in Avarji južno od Drave, ki je bila razstavljena v Galeriji Sveta srca, obiskali podzemne hodnike, ki so bili narejeni v času avstro-ogrske monarhije ter šli na puljski Kaštel, trdnjavo na griču v centru Pulja, v kateri se nahaja tudi Zgodovinski in pomorski muzej Istre. Ustvarjalna tema poletne šole je bila izdelava komišbaja – japonskega uličnega „teatra“. Otroci so se razdelili v dve skupini, ki sta naredili svoji pripovedi, narisali slike in ustvarili zgodbi, in ju predstavili staršem v petek.

Glede na to, da je bila poletna šola slovenščine zelo uspešna, otroci pa so že povedali, da bi se je tudi naslednje poletje radi

udeležili, bo društvo zagotovo prijavilo ta projekt za javno financiranje v naslednjem letu.

Maja Tatković Diklić

Učiteljica Damijana Pezdirc in učenci poletne šole slovenščine. Foto: Maja Tatković Diklić

Poletno branje

Knjižnica na plaži v Novigradu

Na pobudo Mestne knjižnice Novigrad in Slovenskega kulturnega društva Ajda iz Umaga je Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, svojo prakso Knjižnice na plaži na slovenski obali, razširila še na hrvaško Istro.

Knjižnica na plaži v Novigradu. Foto: Vesna Šereš

V četrtek, 1. julija so se zbrali predstavniki dveh držav in treh narodnih skupnosti: hrvaške, slovenske in italijanske na otvoritvi Knjižnice na plaži v Novigradu. V nagovoru je direktor koprške knjižnice **David Runco** povedal, da imajo zelo lepe izkušnje z izposajo knjig obiskovalcem slovenskih plaž, zato so se z veseljem odzvali na pobudo, da to možnost ponudijo tudi poletnim obiskovalcem v Novigradu na hrvaški obali. Zahvalil se je tudi Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije, Zvezi slovenskih društev na Hrvaškem, Istrski županiji, Mestni občini Koper in Mestni občini Novigrad, ki so projektu izkazali brezpogojno podporo. Ostali govorci, med njimi tudi vodja Sektorja za Slovence v zamejstvu **Rudi Merljak**, so poudarili, da s takimi projekti dodatno krepijo mednarodno sodelovanje. Obiskovalcem plaže je bilo čez poletje na voljo več kot 300 knjig v slovenskem, hrvaškem, italijanskem, angleškem in nemškem jeziku. Zainteresirani bralci so si brezplačno in samostojno izposodili knjige in jih vrnili nazaj na police ali pa v mestno knjižnico. Res hvalevredna pridobitev za spodbujanje bralne kulture v poletnem času!

Vesna Šereš

Razstava Mojca & Lea v Umagu

Sredi maja je minilo deset let od ustanovitve Slovenskega kulturnega društva Ajda Umag. Zaradi epidemioloških razmer smo se odločili, da glavno prireditev z nastopom vseh naših sekcij - pevskega zbora, folklorne skupine, gastro skupine, literarne skupine in pa recitacije učencev slovenščine, ki obiskujejo dopolnilni pouk ali pouk po modelu C v OŠ Marije i Line v Umagu - predstavimo na jesen.

Da pa obletnica in Dnevi mesta Umag ne bi šli povsem mimo, smo 15. maja pred galerijo Pučkog otvorenog učilišta Ante Babić Umag organizirali razstavo Mojca & Lea. Predstavili smo dela znanih slovenskih umetnic: ilustracije **Mojce Cerjak** iz Slovenskih Konjic in keramiko **Leonide Bernetič Zelenko** iz Grožnjana. Razstavo je odprla predsednica SKD Ajda **Danica Bojković**, ki je nagovorila vse prisotne v slovenščini, hrvaščini in italijanščini. Otvoritve so se udeležili predstavniki manjšine, mesta Umag in tamkajšnjih kulturnih in izobraževalnih ustanov ter naši člani in someščani, ki cenijo umetnost.

Ustvarjalki je predstavil znani akademski slikar **Rok Zelenko** iz Grožnjana: „Mojca in Lea – prijateljstvo različnosti. V času, ko sta se naši avtorici srečali na grafičnem oddelku Šole za oblikovanje v Ljubljani, okoli leta 1975, je v vizualnih umetnostih še vedno prevladovala moška dominacija, danes pa vidimo, da de-

kleta prevladujejo v vseh segmentih likovne kulture. Po šolanju v Ljubljani sta krenili vsaka svojo pot.”

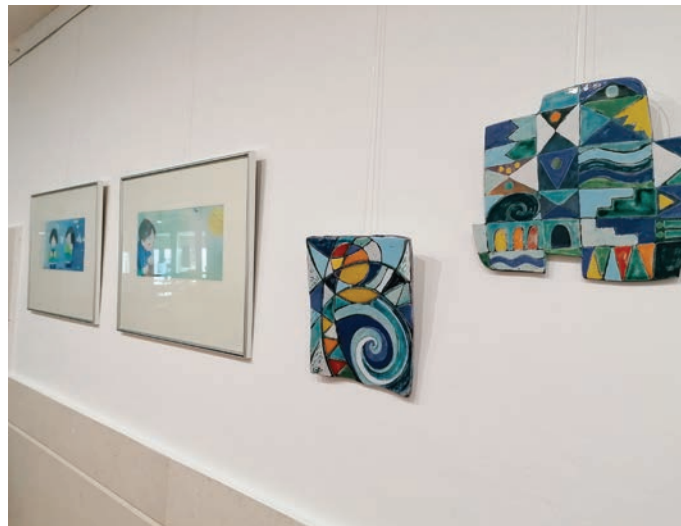
Mojca Cerjak je odšla na Visoko šolo za uporabno umetnost na Dunaju, kjer je leta 1983 diplomirala v razredu uporabne ilustrativne in foto grafike. Od leta 1994 je samostojna umetnica z okoli tridesetimi avtorskimi naslovi, nagradami in razstavami. Kustosinja Centra sodobne umetnosti v Celju njeno delo takole opiše: „Mojca Cerjak gradi sliko na mehkih, niansiranih barvnih tonih in precizni risbi, ki ne prenaša ostrih kontur in kontrastov, oblikuje značilne like in krajine dveh različnih svetov – realnega in abstraktnega”.

Leonida Bernetič Zelenko se je po šolanju na Pedagoški akademiji v Ljubljani posvetila keramiki. Od leta 1980 živi v Grožnjanu, kjer vodi Studio Porton. Tudi za njo so številne razstave doma in v tujini. Tako o njej pravi kustosinja Cankarjevega doma **Nina Pirnat Spahić**: „Lein likovni in znakovni svet prehaja od bogatejšega krasilnega do bolj skopega lapidarnega izraza. Zgoščena in zgovorna pripoved se skriva v večni simboliki samih oblik – trikotnika, piramide, stožca in barv, povezani z vznemirljivimi skrivnostmi narave in samega življenja”.

Danica Bojković

Leonida Bernetič Zelenko, Mojca Cerjak, Danica Bojković, Rok Zelenko in Barbara Riman (z leve).

Utrinek z razstave Mojca & Lea. Obe foto: Vesna Šereš

Po šavrinskih poteh

Konec avgusta je v slovenskem Kubedu potekalo čezmejno srečanje Šavrinska pot, kjer so sodelovala slovenska društva iz Istre, društvo Kubed, folklorno društvo Šavrinke iz Gračišča in slovenska društva iz Doline pri Trstu. Dogodek z bogatim kulturnim programom je bil namenjen tudi odprtju spominske sobe Alojzu Kocjančiču, duhovniku in pisatelju iz Kubeda, ki je pisal o življenju Šavrink.

Šavrinke so ženske, ki so dobile ime po delu slovenske Istre, imenovanem Šavrinija, ki so konec minulega in na začetku tega stoletja hodile v notranjo in južno Istro, tam odkupovale različne kmečke pridelke in jajca ter jih v naglavnih košarah peš nosile v Trst in jih tam prodajale.

SKD Lipa, Buzet

Predstavitev knjige Narod naš dokaze hrani

Na nedavni predstavitvi knjige Narod naš dokaze hrani avtorice **Tanje Jakomin Kocjančič** smo prav uživali. Veliko novega smo izvedeli o Antonu Mihcu - Tonetu iz Kubeda, prisluhnili smo tudi **Vitomirju Vitazu**, ki je prebral odlomka o KPD Bazovici, objavljena v letih med 1945 in 1955 v Primorskem dnevniku in Slovenskem Jadranu.

Knjigo, v kateri so zbrani Mihčevi prispevki, podlistki, črtice in humoreske, ki jih je v desetletju po drugi svetovni vojni objavil v časopisih Primorski dnevnik in Slovenski Jadran, je predstavila avtorica. Anton Mihec – Tone je bil eden prvih izobražencev slovenske Istre in vsestranska osebnost: učitelj, kulturni delavec, narodni buditelj in publicist. Imel je veliko talentov; bil je pevovodja, glasbenik, recitator, odlični govornik ... Veliko je naredil za kulturno, prosvetno in politično rast Slovencev v Istri v prvi polovici 20. stoletja. Pomembna je bila njegova vloga pri organizaciji šolstva in ohranjanju kulturnega izročila na tem geografskem območju. Aktiven je bil tudi na Reki, kjer si je kot član in dolgoletni tajnik slovenskega Kulturno-prosvetnega društva Bazovica v začetnem obdobju njegovega obstoja prizadeval za razvoj kulturnega delovanja številnih Slovencev v tem mestu.

Večer je popestrila slovenska pesem dueta naše glasbene skupine Mimo ritma, **Ivan Harej** in **Zdenka Kallan Verbanec**. Neizmerno zadovoljstvo nam je bilo pozdraviti potomce Antona Mihca in sicer sina **Duška** ter vnukinjo **Martino**, ki sta se nam pridružila ter tako večer naredila prav čustven. Tudi onadva sta izvedela kar nekaj novih dejstev o očetu in dedku.

Sandra Grudenić, Tanja Jakomin Kocjančič

S predstavitve knjige Narod naš dokaze hrani. Foto: KPD Bazovica

Otroške delavnice - Poletje v Bazovici

Julija je potekalo že peto Poletje v Bazovici, ki se ga je v treh tednih otroških delavnic udeležilo 44 otrok od 5. do 12 leta. Tu se srečujejo otroci s slovenskimi koreninami, ki imajo starše ali stare starše včlanjene v društvo. Vsako leto je tudi nekaj novih otrok, ki pridejo z njimi. Dnevi so razdeljeni tematsko in tudi pri tem so pomagali zunanji animatorji, kar se je že lani izkazalo kot uspešno. Otroke zelo motivirajo in navdušijo, da na vseh delavnicah aktivno sodelujejo. Letos smo tako gostili: Galerijo CCU in Gledališče Bičikleta iz Ljubljane (**Simon** in **Mateja** z ustvarjalnimi delavnicami in **Brigita** z lutkovno predstavo Dva zmerjavca); **Tilna Kožamelja** iz Lutkovnega gledališča Reka (z glasbeno delavnico); mlada profesorja **Leo Šamanić** in **Roberta** (poskusi iz kemije, biologija morskih živali, podmorja,...) ter društvo Malac genijalac **Nikola** z mentalno aritmetiko in izdelavo računalniških igrice. Vsebinska, ki so jo ponudili zunanji animatorji, je bila poučna in je bila otrokom zelo všeč.

Utrinek z ene od delavnic Poletja v Bazovici (besedilo in slika: Sandra Grudenić)

Otvoritev fotografske razstave Cvetlične gospodične

Od 7. do 21. septembra je bila v KPD Bazovica na ogled razstava Cvetlične gospodične avtorice **Sonje Prosen** iz Ilirske Bistrice, ki je svojo ljubezen do narave in ustvarjanja združila v hobi ustvarjanja cvetličnih kreacij. Njene izdelke si je moč ogledati tudi na povezavi <https://society6.com/sonjaprosenflowerart>. Na sliki: Sonja Prosen. Foto: Istog Duško Žorž

Na vrtu Slovenskega doma KPD Bazovica so se 6. septembra zbrali člani, ki so plesali v folklorni skupini v letih od 1973 do 1986 pod takratnim vodstvom **Sonje Kern Svoboda**. Foto: Milan Grlica

Ob Kolpi in Čabranki je bilo spet pestro in zanimivo

Tudi letos smo, kljub omejitvam, sredi avgusta uspeli izvesti našo delavnico na obmejnem območju Slovenije in Hrvaške, kjer se nam poleg soorganizatorjev Etnološke zbirke Palčava šiša, Plešce in Slovenskega etnološkega društva vsako leto pridružita tudi regionalna muzeja z obeh strani meje: Pokrajinski muzej Kočevje in Povijesni i pomorski muzej hrvatskog primorja iz Reke.

Letošnja tema raziskovanja je bila ljudsko pripovedništvo in zgodbe, ki so si jih ljudje pripovedovali v prostoru od Osilnice in Hrvatskega do izvira Kolpe. Zbrali smo kakih 18 pripovedi, ki nam jih je povedal odlični informator **Drago Tomac** v Razlogah in upamo, da jih s pomočjo študentk slovenistike v letošnjem letu pripravimo za objavo z ustreznim zapisom izgovorjave.

Delavnica z otroci, ki jo je vodil Marko Smole.

Naša želja je, da se v naslednjem letu s pomočjo domačinov in Nacionalnega parka Risnjak, ki je bil eden od naših donatorjev, pripravi vodnik do izvira Kolpe.

Nismo pa obiskovali le močno razseljenega območja proti izviru Kolpe. Oglasili smo se tudi na sosednjem Hribu in Krašičevici, ki sta bila s kakim ducatom zaselkov poleg Razlog najbližja izviru. Žal zaradi razseljenosti nismo našli drugega informatorja, ki bi poznal kako zgodbo. V sredo nas je obiskala ekipa Slovenskega etnografskega muzeja, ki je na Palčavem skednju in v hiši posnela gradivo za predstavitev naših čezmejnih govorov, ki so vpisani tako v slovenskem kot hrvaškem registru nesnovne dediščine. V petek pa smo si z župnikom **Josipom Tomićem** iz Plešč ogledali cerkve kar treh župnij na hrvaški strani, od Broda na Kolpi navzgor in evidentirali dela, ki jih je v njih pustila slikarska in rezbarska delavnica Petra Rutarja iz Osilnice, sicer prišleka iz Cerkna.

Tudi letošnji raziskovalni teden so spremljale prireditve, od uvodnega predavanja **Marka Smoleta**, na katerem je predstavil zadnji del knjige o stavbni dediščini, preko dnevne rokodelske delavnice pletarstva z leskovimi vitrami, ki jo je vodil mojster **Franci Žuk** iz Ribnice, predavanj **Slavka Malnarja** iz Trstja, ki je predstavil narečni primerjalni slovar čabranskega in idrijskega govora,

Barbare Riman z Reke, ki je govorila o raziskovanju obmejnega območja, pa pekovske delavnice z družino **Kastelic** iz Padovega, premiere dokumentarnega filma **Rasima Karalića** iz Delnic o obdelovalcih lesa v Gorskem kotarju - **Marijanu Lešu** iz Gerova in **Josipu Lautarju** iz Kozjega Vrha nad Prezidom. Na petkov večer so sosedje

Osilničani predstavili svojo knjigo o osilniški kulinariki ter običaje in pesmi, ki so jih nekoč prepevali in ob tem pripravili tudi nekaj odličnih jedi za pokušino.

Vsi dogodki so bili dobro obiskani. Čez teden je bilo približno 350 in več obiskovalcev, kljub omejitvam na meji. Obe foto: Sonja Možina Smole

Sobota po zaključku delavnice služi druženju z domačini – pohodu na Sveto Goro, kjer po maši s plesom ob harmoniki obujamo spomine na nekdanje obredne in kasneje družabne pleske, po katerih je bilo nekoč daleč naokoli znano to svetišče. Popoldne sledi prireditev v Pleščih, ki je bila tokrat zaradi ukrepov proti širitvi korone na prostem, namenjena odprtju razstave o Sveti Gori, ki smo jo pripravili Muzej Reka in Palčava šiša. Tudi ena od zgodb o Petru Klepcu je vezana na Sveto Goro. Veseli smo, da so nas z glasbo ob odprtju razveselili člani pihalnega orkestra iz Čabra, ki praznuje 170-letnico, pa tudi domača muzikanta **Dinko** iz Kuželja in **Ive** iz Podvrha.

Veseli smo, da tudi na tak način povežemo ne prav enostavno prehodno mejo, ki deli še vedno skupno kulturno območje doline. Delavnica je bila organizirana s pomočjo Slovenskega etnološkega društva iz projektov, ki jih sofinancira Ministrstvo za kulturo RS, kot vedno pa je organizacijo, prostore in še kaj donirala Palčava družina iz njihove šiša v Pleščih.

Vsi, ki si želite ogledati razstavo o Sveti Gori in Palčavo šišo, o kateri se je letos pisalo kar v treh turističnih vodnikih v Sloveniji, lepo vabljeni, da nas obiščete v jesenskem času, ki je pred nami.

Marko Smole

Obisk ljubljanskih tabornikov v Palčavi šiši

Prvi konec tedna v septembru je Palčava šiša v Pleščih gostila tabornike rodu Beli Bober iz Šentvida nad Ljubljano. Na skednju, kjer so se namestili, so izvedli pripravljani seminar za svoje vodnike - bilo jih je 15, od srednješolcev do študentov. Njihov vodja **Aljaž Smole** jim je predstavil naravno dediščino doline zgornje Kolpe in Čabranke - udeležili so se raftanja po Kolpi in se kopali na Čabranki, za piko na i pa je služilo bivanje v spomeniško zaščiteneh objektih Palčave šiša in skednja ter spoznavanje snovne in nesnovne dediščine obmejnega območja med Hrvaško in Slovenijo. Redke so priložnosti, da mladi lahko nekaj dni preživijo v takem okolju, večerno druženje ob ognju na Palčavem dvorišču pa bo vsem ostalo v prijetnem spominu. Veseli smo njihovega obiska, saj tudi na ta način promoviramo dejavnosti Slovencev na Hrvaškem.

Obisk ljubljanskih tabornikov v Palčavi šiši. Foto: Sonja Možina Smole

Mala maša na Sveti Gori

Marijino svetišče na Sveti Gori med Gerovim in Plešci ima že večtisočletno zgodovino. Nanj so stoletja romali verniki iz kar šestih škofij Hrvaške, Kranjske in Istre, tu se ob Mali maši, ko je na gori največje slavje s sejmom, še vedno sliši tudi sloven-

sko mašo. Od letošnjega leta lep uvod v obisk tega že iz predkrščanskih časov svetega mesta predstavlja razstava na Palčavem skednju v Pleščih, ki je bila pripravljena v sodelovanju Povijesnog in pomorskog muzeja hrvatskog Primorja z Reke in Etnološke zbirke Palčava šiša. V nedeljo, 12. septembra, so jo obiskali tudi romarji - pohodniki iz Brod Moravic, ki so se na pot odpravili že v soboto zvečer in do tod prehodili celih 43 km. Na dvorišču Palčave šiša so se lahko pogostili in ogreli ob ognju na dvorišču. Veseli smo bili njihovega obiska, saj z njihovim društvom Turanj med drugim zavzeto raziskujemo dela našega umetnika - Slovenca Petra Rutarja po njihovih cerkvah. Na prelomu 19. in 20. stoletja je bil v dolini Kolpe in nad njo izredno iskan slikarski in rezbarski mojster, ki je za seboj pustil množico cerkvene opreme, novih in obnovljenih oltarjev in slik.

Marko Smole

Romarji ob ognju na dvorišču Palčave šiša. Foto: Sonja Možina Smole

Nedosanjani sni

V zadnjih junijskih dneh, 24. junija, ko je bil naš korak že rahlo pred sončnim vzhodom, ko smo želeli končno zajadrti v čas sproščenih trenutkov počitka, ko je naša ljuba Slovenija praznovala 30. obletnico samostojnosti, se je ob nežnem siju polne lune, zaviti v najlepše pesmi, rodil naš prvi otrok, naša prva knjiga, knjiga poezije Nedosanjani sni **Ane Šušmelj**.

Anino subtilnost in pesniško žilico sem dolga leta srečevala in občudovala ob urah pesnjenja pri pouku slovenščine. Ko pa mi je Ana ponudila priložnost, da pokukam v poln zvezek njenih, z roko napisanih verzov, pesmi v slovenskem in hrvaškem jeziku, sem ostala brez besed.

Njena poezija me je čisto prevzela in zaželela sem si, da se njene pesmi, njene globoke misli, njeni sni, dotaknejo tudi vseh vas, da ob druženju z njimi uživate, doživljate sebe skozi njene sanje, lju-bezen, navdih, zanos, srčnost in željeni spokoj.

In takoj sem vedela kaj storiti.

Lotila sem se dela. Bila je to moja prva izkušnja, polna neznanega, polna izzivov, pridnega dela, a ob pridnem delu prepletena z globokimi občutki radosti in zadovoljstva.

V začetnih korakih so mi pomagale **Tanja Kurajica**, ki se je tudi že občasno srečevala z Anino pesniško nadarjenostjo, **Ana Matusinović**, **Ana Božulić**. Izvršni odbor društva in predsednik so prav tako z obema rokama sprejeli idejo o oblikovanju knjige kot

enega redkih projektov v delovanju društva v teh težkih, nenavadnih časih.

Za naše društvo je bil to poseben dogodek. Knjigo smo izdali v založbi SKD Triglav Split ob finančni podpori Mesta Splita in Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Tiskala jo je ustanova DES, s katero že dolga leta uspešno sodelujemo.

Knjiga je nastala s pomočjo strokovnjakov, umetnikov, lektorjev, recenzentov, dobrih prijateljev.

Prisrčna zahvala gre profesorici **Mojci A. Juras** za njene čudovite spremne besede in lekturo slovenskega dela Anine poezije.

Mojca nas je na promociji knjige počastila s svojo prisotnostjo in prelepo slovensko besedo.

Velika zahvala in čestitke tudi lektorju, profesorju **Rudolfu Čurkoviću** za lekturo, pomoč in nasvete.

Knjigo je ilustrirala **Dada Šantić**, članica likovne sekcije društva, Anina sošolka in prijateljica, ki je avtoričine misli oblikovala na poseben, svojstven način.

Kako se počuti kot pesnica, je vsem prisotnim s Sanjami v rokah iskreno in nadahnjeno povedala draga Ana Šušmelj, njeno občuteno interpretacijo nedosanjanih sanj v hrvaščini pa je z Debussijevo Mesečino nežno spremljala glasbena gostja, pianistka **Petra Filimonović**.

Vera Hrga

Avtorica knjige Ana Šušmelj, Mojca A. Juras, Ana Matusinović, Vera Hrga (z desne). Foto: SKD Triglav

Jubilejni rojstni dan države ni mogel skriti razdeljenosti v družbi

25. junija 1991 je takrat še tridomna slovenska skupščina sprejela Deklaracijo o neodvisnosti Slovenije in Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. Naslednji dan zvečer sta bila dokumenta slavnostno razglašena na Trgu republike v Ljubljani. Dogodek je pomenil uradno razglasitev in dejansko rojstvo nove države in ker je istega dne tudi Hrvaški Sabor sprejel Ustavni sklep o suverenosti in samostojnosti Republike Hrvaške pomeni ta datum tudi dokončni razpad SFR Jugoslavije. S tem je bila dejansko udejanjena ljudska volja, večinsko izražena 6 mesecev pred tem na plebiscitu o samostojnosti Slovenije. 25. junij je v Sloveniji Dan državnosti in najpomembnejši državni praznik.

Kot vsako leto je bila tudi letos ob Dnevu državnosti vrsta prireditev in obležitvev, s tem, da bi jih bilo verjetno še več in bi bile najbrž tudi bolj množične, če ne bi v zraku visela grožnja Covida-19 in če ne bi bilo čutiti zasičenosti ter nezadovoljstva ljudi z omejitvami zaradi širjenja te bolezni. Osrednja proslava ob obletnici razglasitve samostojne države je bila v Ljubljani, prav tam, kjer je bila pred 30-imi leti razglašena samostojna nova država, letos pa je bila prireditev združena z začetkom predsedovanja Slovenije Svetu EU. S tem razlogom se je prireditve udeležilo več visokih gostov iz tujine, ki so, tako kot najvišji predstavniki slovenske države, na prizorišče prihajali po rdečem tepihu: predsednik Evropskega sveta **Charles Michel** ter predsedniki vlad Avstrije, Madžarske in Hrvaške, **Kurz, Orban** in **Plenković**, iz Italije je prišel zunanji minister **Di Maio**, dotedanjo predsedujočo EU Portugalsko pa je prav tako zastopal vodja diplomacije **Silva**.

Slavnostni govornik ob Dnevu državnosti je bil predsednik **Borut Pahor**, ki je vnovič pozival k sodelovanju, medsebojnemu razumevanju in premagovanju razlik. Predsednik vlade **Janez Janša** je misli v glavnem usmeril v prihodnost Evropske unije, še posebej v nujnost povečanja njene odpornosti na krize, kakršno je povzročil izbruh epidemije koronavirusa. To naj bi bila ena temeljnih nalog slovenskega predsedovanja do konca leta. »Vidimo Slovenijo in Evropo, kot prostor dinamičnega in svobodnega izražanja mnenj, medsebojnega sodelovanja, spoštovanja človekovih pravic in vladavine prava«, je med drugim dejal. V krajših nagovorih tuji gostje niso

Osrednja proslava 30. Dneva državnosti Slovenije (foto: Twitter)

skoparili s čestitkami in pohvalami za dosežke Slovenije v minulih treh desetletjih in prepričanju v uspešno predsedovanje. Novost je bila tudi, da je ljubljanski nadškof in metropolit **Stanislav Zore** med proslavo blagoslovil lipo sprave. Kulturni program, ki je sestavni del tovrstnih proslav, je odražal različne segmente slovenske kulturne ustvarjalnosti, od poezije, baleta do narodnozabavne glasbe in filma ter naj bi bil, kot so dejali njegovi snovalci, blizu slovenski duši, bolj ljudski, tisti bolj kritični bi rekli domačijski. Opozicijski politiki in del politične javnosti se proslave večinoma niso udeležili, nekateri zaradi protesta proti politiki vlade, del pa, ker niso bili povabljeni. Je pa

hkrati z uradno, nedaleč stran, na Prešernovem trgu in okoliških ulicah potekala alternativna proslava, imenovana Praznik ljudstva, ki se je je po uradnih podatkih udeležilo skoraj 10 tisoč ljudi. Proteste zoper politiko vlade, zaradi nespoštovanja pravne države, posegov v nadzorne mehanizme države in podrejanje gospodarstva, napadov na medije in spreminjanje zunanjepolitičnih usmeritev države, je bilo mogoče slišati tudi na prizorišču uradne prireditve, ki je bila sicer močno ograjena in zaščitena.

Po prepričanju mnogih je tokratno praznovanje potekalo v razmerah do zdaj morda najbolj razcepljene družbe.

(dab)

Hrvaška metropola v slovenskih barvah

Slovenski dom Zagreb in veleposlaništvo Republike Slovenije sta do zdaj vsako leto skupaj pripravila proslavo ob Dnevu državnosti Slovenije in sprejem za slovensko skupnost na Hrvaškem. Letos je bila edina možnost za zbiranje brez omejitev - na prostem,

zato posebne prireditve ob Dnevu državnosti ni bilo. So pa 25. junija v počastitev 30. obletnice samostojnosti in začetka predsedovanja Slovenije Svetu EU v barvah slovenske zastave veličastno zasvetili vodometi v ulici *Hrvaške bratske zajednice*.

(akm)

Foto: Sandro Sklepić

Tudi v času osamosvajanja toplo - hladno

Slovenija in Hrvaška sta formalno, ustavno odločitev o samostojnosti in suverenosti sprejeli istega dne, 25. junija 1991. To ni bilo naključje, tak je bil dogovor med političnima vodstvoma. In tudi ni bil edini dogovor, ki naj bi dokazoval, da sta dotedanji republiki zaveznici in da sta odločeni iti usklajeno po poti osamosvajanja. Vendar mnogi od teh dogovorov niso prav dolgo zdržali oziroma, kot se je pokazalo, so bili sprejeti s figo v žepu.

O odnosih v tistih prelomnih časih, zavezništvih in nespornostih, odnosih med Slovenci in Hrvati skozi zgodovino in tudi v poosamosvojitvenem obdobju smo se pogovarjali z zgodovinarjem, rednim profesorjem na ljubljanski Filozofski fakulteti dr. Božom Repetom.

Prof.dr. Božo Repe. Foto:radioprvi.si

Prof. Repe, kako trdno je bilo zavezništvo med Slovenci in Hrvati pred in med osamosvajanjem?

Rekel bi, da sta bili Slovenija in Hrvaška že v času socializma, v 80-ih letih, neke vrste naravni zaveznici, vendar se to na hrvaški strani ni kazalo. Hrvati so bili vsa ta 80-ta leta tiho, znan je izraz „hrvatska šutnja“. Enkrat je **Kučan** po tistih težkih sejah v Beogradu cinično pripomnil, da so se Hrvati pripravljene boriti do zadnjega Slovenca. Prelomni trenutek je bil 14. kongres ZKJ januarja 1990. Takrat je hrvaška partija naredila eno od prelomnih potez, ker je njena delegacija zavrnila nadaljevanje kongresa brez Slovencev. Če bi prevladala prosrbska linija znotraj hrvaške delegacije in bi se kongres nadaljeval, bi Milošević uspel, prišlo bi do obnove partije v navezi z armado in prosrbskimi politikmi na Hrvaškem in Slovenija bi bila spet osamljena, čemur bi sledila vsaj dolga agonija. Jaz vidim tukaj začetek zave-

zništva, ki je bilo dokaj iskreno. Potem se je oblast na Hrvaškem zamenjala in potem so se interesi začeli razlikovati. V kontekstu odnosov v Jugoslaviji bi morali biti Slovenija in Hrvaška še vedno zaveznici, ampak Tuđman je imel svoje računice.

Je pa bil položaj Hrvaške veliko bolj zapleten...

Bili sta v zelo različnih položajih. Slovenija je bila nacionalno homogena, Hrvaška je imela mnogo bolj zapleteno situacijo s Srbi na Hrvaškem in Hrvati so Slovencem tudi ves čas očitali, da paktirajo s Srbi. To je izhajalo iz tistega sestanka med slovenskim in srbskim vodstvom januarja 1991 v Beogradu, kjer pa ni bilo nobenih ozadij. Ta očitek, da so Slovenci imeli nek dogovor s Srbi, Hrvati pa ne, se je pojavljal ves čas. Senca dvoma je bila. V resnici pa so Tuđman in njegovi skušali paktirati z Miloševićem in si poskušali deliti Bosno in Hercegovino.

Pomembna razlika med Slovenijo in Hrvaško je bila tudi v pripravljenosti na osamosvojitve. Slovenija se je sistematično pripravljala in spomladi leta 1991 so bile stvari bolj ali manj pripravljene, Hrvaška pa je iz različnih razlogov, nekatere sem že prej omenil, bistveno zaostajala. Ampak po sili razmer se je to sodelovanje začelo. Bilo je v interesu obeh, da se pritisk iz Beograda porazdeli in ublaži. Pritisk, ki je bil najprej skoncentriran na Slovenijo, se je usme-

ril še na Hrvaško, kar je bilo povezano s procesi, ki so se tam dogajali, s tako imenovano »balvansko revolucijo«, s tem, da se je Hrvaška začela oboroževati, da je ustanavljala paravojaške enote, itn. Tam sta Milošević in armadni vrh videla večjo nevarnost kot v Sloveniji, ki je bila sicer prva tarča.

Koliko je srbski vrh takrat sploh še računal na Slovenijo?

Vojna v Sloveniji je bil poskus armade, niti ne toliko Miloševića, čeprav tudi njegov, ki je v tistem trenutku še nihal med centralistično Jugoslavijo in velikosrbskim kontekstom, med Srbovlavijo in veliko Srbijo. Srbi so razmišljali nekako tako: poskusili jih bomo disciplinirati, če uspe, v redu, če ne, pa naj Slovenija gre, saj smo brez nje lahko. Če bi v Sloveniji prišlo do resnega posega, ne tako podcenjevalnega, bi se najbrž stvari obrnile drugače. Vedeti je tudi treba, da je armada ime-

la tiho soglasje zahodnih sil, da zadeve uredi in to se je spremenilo šele, ko so zahodno javnost pretresli vojni prizori, prvič na evropskih tleh po 2. svetovni vojni.

Kljub različnemu položaju, vsem drugim razlikam in tudi nezaupanju pa vezi in stiki med Ljubljano in Zagrebom niso bili pretrgani?

Sodelovanje med slovenskim in hrvaškim vodstvom je potekalo, Tuđman in Kučan sta se sestajala, se pogosto pogovarjala po telefonu, enako tudi zunanja ministra, zlasti pa obrambna in notranja ministra. Marca 1991 so slednji štirje celo sprejeli zavezo o konfede-

raciji med državama, kar je daleč preseglo njihove pristojnosti. Od tega ni bilo nič, so se pa pogovori in dogovori nadaljevali in eden od teh je bil tudi ta, da razglasita neodvisnost sočasno, pri čemer je pravzaprav Hrvaška sledila Sloveniji, ki je imela stvari dorečene, vsebinsko je bila pripravljena, datumi so bili določeni vnaprej. Hrvaška ni imela izbire, če je hotela narediti isto; razglasitev je štela kot papirnati akt.

Kmalu se je potrdilo, da s tesnejšo slovensko-hrvaško povezavo ne bo nič, da skupne obrambe ne bo. Ko so šli tanki iz vojašnic na Hrvaškem proti Sloveniji, Hrvaška ni reagirala. Tuđman je to tudi povedal Kučanu, ta pa mu je cinično odvrnil, da bi lahko na tanke metali vsaj sladkorčke.

Politika, ki je bila navzven videti kot skupna – mislim, da je Rupel nekoč celo govoril o politiki siamskih dvojčkov – to ni bila, pokazalo se je, da za njo ni nič. In tudi v interesu Slovenije je bilo, da se je z vojno v drugih delih Jugoslavije ne povezuje.

Kakšne pa so bile razlike v notranjih procesih v eni in drugi republiki pred in ob osamosvojitvi? Zahteve po demokratskih spremembah so se v Sloveniji začele veliko prej in so bile tudi bolj razvejane, na Hrvaškem se je preobrat zgodil zelo na hitro. Omenili ste hrvaški molk v 80-ih. Je bil ta tudi posledica ostrega obračuna s hrvaško pomladjo v začetku 70-ih let?

Brez dvoma je bila Hrvaška mnogo bolj „očiščena“ kot Slovenija. V Sloveniji se je po spopadu z liberalizmom ta vendarle ohranil. En pomemben del kadrov so sicer odstranili, ni pa prišlo do drastičnih obračunov. Kar nekaj ljudi je takrat šlo iz politike v gospodarstvo, kot recimo Janez Kocijančič, od katerih so se mnogi, razen redkih izjem, kot na primer ljudje iz afere 25 poslancev, v času Kučanovega vodenja partije vrnili. Tudi v gospodarstvu so se kljub odstavitvi Kavčiča obdržali mnogi elementi njegove razvojne smeri. Skratka v Slo-

veniji je bil obračun z liberalizmom mehkejši, na Hrvaškem pa je bil zelo radikalen. Tam so po tistem mnoge pomembne položaje, zlasti v policiji in obveščevalnih službah prevzeli Srbi. Največji hrvaški domet, če gledamo na personalni ravni, je bil Stipe Šušvar. Bil je sicer izvrsten intelektua-

lec, a v političnem smislu je bil neke vrste partijski trdorokec in bil je zelo jugoslovansko usmerjen. To je bila potem ta linija, s katero je prelomil Tuđman. Ampak tu je šlo predvsem za vprašanje Jugoslavije, ne pa za kakšne druge globalne politične spremembe.

Ta razlika je bila bistvena in to se je pokazalo ob in po osamosvojitvi. Žal je tudi Slovenija šla kasneje po poti Hrvaške in drugih vzhodnoevropskih držav, v tem prehodnem obdobju pa je bila slovenska osamosvojitve pluralistična, kar pomeni, da nihče ni mogel povsem uveljaviti svoje volje. Demos sam ne bi mogel izpeljati osamosvojitve, imel je šibko večino v takratni skupščini in brez opozicije ter brez konsenza bi vsa zadeva propadla. V Sloveniji so bili štirje stebri moči. En je bila skupščina, ki je bila pluralna in tudi njena sestava je bila na neki solidni intelektualni ravni, daleč od tega, kar imamo danes. Potem je bila vlada, ki je bila tudi zaradi njenega predsednika šibka, kar so potem elegantno rešili tako, da so projekt osamosvajanja prenesli na **Bavčarja**,

ker bi sicer Demos razpadel, če bi zamenjali **Peterleta**, kar so nekateri predlagali. Tretji steber je bilo predsedstvo, ki ni imelo neke formalne moči, razen kot vrhovni poveljnik, je pa imelo izjemno moralno vlogo, saj so bili predsednik in vsi njegovi člani izvoljeni neposredno, za razliko od drugih politikov. Zato so imeli med ljudmi velik ugled in so pravzaprav marsikaj amortizirali, in

tudi znotraj skupščine so bili ljudje, kot recimo Spomenka Hribar, ki niso popuščali radikalnim idejam.

Na Hrvaškem pa je bilo vse skupaj vezano na Tuđmana in na HDZ. Tak koncept so nekateri zagovarjali tudi v Sloveniji, ki pa ni dobil večinske podpore. In to je bila še ena srečna okoliščina. Ne samo, da je bila Slovenija večinsko enonacionalna, kar je seveda pomemben element in da je geografsko tako umeščena, da je ne bi bilo težko amputirati, kot bi rekel kralj Aleksander, pomembna je bila tudi ta pluralnost in pri tem je bila Slovenija vseskozi pred Hrvaško. V Sloveniji se s takim konceptom, kot je bil na Hrvaškem, po mojem zadeva ne bi izšla oz. bi gotovo dolgo trajalo, da bi izšli iz tega.

Vse do zadnjega so vodilne svetovne sile zagovarjale enovito Jugoslavijo. Zakaj? In kaj je potem vplivalo na dokaj naglo spremembo stališč? Koliko so k temu pripomogli tudi grozljivi posnetki iz Vukovarja, Dubrovnika in drugih krajev Jugoslavije, ki so razgalili politiko Miloševića in jugoslovanske vojske?

Razlogi za podporo enovitosti Jugoslavije so bili različni, predvsem so diplomati še razmišljali v obrazcih bipolarnega sveta, nekateri pa so bili tudi osebno povezani z Jugoslavijo. Mnogi dokumenti, izjave in intervjuji bivših britanskih, ameriških in drugih politikov ter diplomatov potrjujejo, da so do konca ne le podpirali enovito Jugoslavijo, pač pa tudi, da so jugoslovansko vojsko videli kot dejavnika, ki ima pravico napraviti red, ki ima ustavno pravico posegati v notranje zadeve, ne samo braniti države pred zunanjim sovražnikom. Zlasti je to veljalo za Britance s tisto njihovo kolonialno logiko, pa tudi za Američane. To kar se je dogajalo poleti in jeseni na Hrvaškem, je preobrnilo javno mnenje, prizori iz Vukovarja in Dubrovnika so bili odločilni. Namreč, treba je upoštevati

„V Sloveniji je bil obračun z liberalizmom mehkejši, na Hrvaškem pa je bil zelo radikalen. Tam so po tistem mnoge pomembne položaje, zlasti v policiji in obveščevalnih službah prevzeli Srbi.“

tedanji trenutek. Do Hrvaške so bili na Zahodu izrazito sumničavi in tudi do Tuđmana. Zanje je bil samo antipod Miloševiću, kar je bilo v veliki meri, videli so ga kot velikega hrvaškega nacionalista, ki hoče razbiti Jugoslavijo. Zato so bili, razen pri Vatikanu in Nemčiji, veliki zadržki do Tuđmana in njegove politike. Saj je bilo nekaj krvavih prizorov že iz vojne v Sloveniji, npr. ko sta bila na Brniku ubita dva avstrijska

novinarja, bila je Gornja Radgona, Medvedjek, itn., ampak to je bilo kratek čas, tu pa so se grozljivi prizori ponavljali iz dneva v dan, Vukovar, Dubrovnik, ki so ga res poznali po vsem svetu. In to je bila prva vojna na evropskih tleh po 2. svetovni vojni. Ob tem, ko helsinška listina zagotavlja, da se meje ne bodo spreminjale s silo, ko govorite, da se bo Evropa povezovala, se vam na evropskih tleh dogaja krvava vojna. In ta pritisk javnosti je potem vplival na politiko. Kakorkoli se to sliši žalostno, je Slovenija skupaj s Hrvaško na ta račun pridobila nekaj točk, pridobila na pozitivnem mnenju.

Kaj pa vloga Nemčije? Prva se je postavila na stran Slovenije in Hrvaške... Vloga Nemčije in Kohla je bila ključna, brez njiju tega priznanja ne bi bilo, to je jasno. Kohl je izhajal iz stališča, da se je Nemčija združila in da imajo pravico do samoodločbe tudi drugi, kar je bilo sicer bolj formalno sklicevanje. V resnici je šlo za to, da je Nemčija v tej združenji Evropi, ki je nastajala, želela pokazati moč. To priznanje je prišlo skupaj z maastrichtsko konferenco in političnim povezovanjem v Evropi. Na tej konferenci je bilo to vprašanje

na obrobju, uradno ga niti ni bilo na dnevnem redu. Kohl je tukaj hotel pokazati, da združena Nemčija ni samo ekonomska sila v Evropi, ampak tudi politična. To je bilo ključno in to je bila huda zamera na račun Nemčije in tudi zanje ena bridka izkušnja. Čeprav tega ne razglashajo, ampak iz neuradnih pogovorov in kuloarjev vidiš, da jih je to izučilo, zato je tudi **Angela Merkel** potem imela bistveno drugačno politiko. Kohl je vztrajal, Francozi in Mitterand so popuščali, kakšni so bili konkretni dogovori, ni znano, ker te stvari žal niso zapisane, ampak po mojem mnenju je šlo za neka kupčkanja. Nemčija je popustila pri nekaterih socialnih vprašanjih, ker je Mitterand hotel bolj socialno Evropo, medtem ko je Francija pristala na kompromisni predlog, da Nemčija prizna prva, Evropska unija bo pa potem januarja.

Tukaj pa je bila v nemških očeh odločilna Hrvaška, ne Slovenija. Slovenija je bila mogoče bolj pomembna za Avstrijo, ki pa ni bila kak velik igralec. In bili so razdeljeni, **Vranitzky** in socialisti so bili za enovito Jugoslavijo, medtem ko je katoliški del avstrijske politike - Ljudska stranka - podpiral samostojno Slovenijo.

Da je bila za Nemčijo pomembnejša Hrvaška, je več razlogov. Eden je močna hrvaška diaspora, ki je bila vplivna v Nemčiji, drugi pa hrvaško morje in vse kar je nanj vezano. Tukaj se je Nemcem odprla neskončna možnost za investicije, za kupovanje na obali, itn. Nemci so pragmatični in Kohl samo z ideologijo o združevanju nikoli ne bi uspel. Če pa za tem stojijo interesi gospodarstva, pa je to nekaj čisto drugega. In tu je Slovenija na nek način spet profitirala, ker če bi šlo samo za priznanje Slovenije, bi to težko šlo skozi, čeprav so

si nekateri v Sloveniji za to prizadevali. In slovenska politika je začela poudarjati, da Slovenija ni isto kot Hrvaška, da je Hrvaška še vedno v tem kotlu in da je Slovenija drugačen primer in naj jo priznajo.

Pogosto lahko slišimo, še posebej, ko se zaradi kakšnih spornih vprašanj odnosi med narodoma bolj zapletejo, da Hrvati in Slovenci nikoli niso bili v resnejšem konfliktu. In da smo pravzaprav vselej živeli v dobrih sosedskih odnosih. Ampak, če je tako, kako si potem pojasniti, da ne moremo po normalni poti rešiti nobenega problema, ki je nastal z osamosvojitvijo?

To, da smo si bili vedno dobri sosedje, je mit oziroma politična propaganda.

Odnosi med Slovenci in Hrvati so bili v posameznih obdobjih dobri, v posameznih pa slabi. Res je, da so si Slovenci in Hrvati od teh južnoslovanskih narodov najbližje, če ne štejemo Bošnjakov, ki imajo enak jezik in so bili dolgo časa tesno vezani na Hrvaško. Pravzaprav bi Slovenci v nekem trenutku lahko postali Hrvati, saj vemo, da je bil ilirizem močan in se je tehtalo, kam se bo obrnilo... No, kasneje se je povezovanje začelo v Avstro-Ogrski s trializmom in slovenska odcepitev (od Avstro-Ogrske, op.: dab), če naredimo paralelo, je bila tesno vezana na Hrvaško. Vse se je dogajalo v Zagrebu, tam je nastala ta enomesečna država (Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, op.: dab), tam je bilo Narodno vijeće, hrvaški Sabor je bil tisti, ki je prenesel jurisdikcije

na Narodno vijeće, ker Slovenci razen Kranjskega deželnega zbora niso imeli nič. In v Jugoslaviji je bilo tega sodelovanja konec. Med slovensko in hrvaško politiko je bil zlasti do smrti dr. Antona Korošca izrazit konflikt, ker

„To, da smo si bili vedno dobri sosedje, je mit oziroma politična propaganda. Odnosi med Slovenci in Hrvati so bili v posameznih obdobjih dobri, v posameznih pa slabi.”

na Narodno vijeće, ker Slovenci razen Kranjskega deželnega zbora niso imeli nič. In v Jugoslaviji je bilo tega sodelovanja konec. Med slovensko in hrvaško politiko je bil zlasti do smrti dr. Antona Korošca izrazit konflikt, ker

so Hrvati obtoževali Korošca, da stoji v ozadju atentata na Radića in druge hrvaške poslance, poleg tega je Slovenija ves čas igrala s srbskim dvorom. Bila je jeziček na tehtnici in je to znala zelo dobro izrabiti.

To se je spremenilo šele leta 1939 s sporazumom Cvetković – Maček, ko so Hrvatom dali tudi Bosno. Takrat je Slovenija postala nepomembna.

Med 2. svetovno vojno imamo dva nasprotujoča si pola. Na enem so ustaši, ki so četrti okupator v na Slovenskem, kar na Hrvaškem nihče ne ve, niti zgodovinarji. Niso okupirali velikega dela ozemlja, le kakih 20 km², 4 vasi, kar res ni veliko, ampak hoteli so celo Dolenjsko, vsaj Dolenjsko. Ko je Pavelić potoval v Ljubljano na pogovore o delitvi ozemlja s Cianom (italijanskim zunanjim ministrom, op.: dab), se je njegova delegacija ustavila v Novem mestu, kjer so se obnašali, kot da je to že njihovo. Seveda so potem Nemci ustaše in Italijane postavili na realna tla. Ustaštvo je Slovincem povzročilo veliko gorja, od Jasenovca do vdorov v italijansko okupacijsko cono. Na drugi strani je bilo zelo dobro sodelovanje slovenskih in hrvaških partizanov.

In takšna „toplo-hladna” obdobja se vlečejo tudi v čas, ko sta državi samostojni? Ta ambivalentnost se vleče ves čas in se kaže tudi v po-osamosvojitvenem času. Vse skupaj je vezano predvsem za mejno vprašanje. Tukaj gre za neko iracionalnost, ki jo je nekemu tujcu nemogoče razložiti. Če greš na piranski zvonik in mu pokažeš Piranski zaliv ne bo razumel nič, ne moreš mu pojasniti, v čem je problem. Ni samo to morje, ki je izrazito stvar prestiža in kar je že bilo skoraj rešeno, tudi za časa Tuđmana, pa se potem nekateri v hrvaški politiki s tem niso strinjali in je vse skupaj zastalo. In ker ni bilo rešeno mejno vprašanje, ni bilo mogoče rešiti niti drugih. Bolj kot ta meja na morju je pomembna kopenska meja. To je pa v resnici katastrofa. Ta meja, ki dejansko ne obstaja,

ker jo priznava le ena stran, seka njive, ločuje posestva od hiš, v vasi Brezovica greste po cesti in petkrat, šestkrat greste čez eno in drugo ozemlje, v enem primeru seka meja celo spalnico, tako da

smo se šalili, da mož spi na Hrvaškem in žena v Sloveniji... To stanje je nevzdržno. Ob tem, da je ta meja zdaj bolj zaprta, da je bolj ožičena kot med NDH in nacistično Nemčijo, da je bilo takrat več prehodov, kot jih je

zdaj. To je komaj predstavljivo in tega se čisto nič ne zavedata ne hrvaška in ne slovenska stran. Nobene od politik to čisto nič ne briga, čeprav je to osnovno vprašanje sosedskih odnosov in človekovega dostojanstva. In vse drugo, vprašanje hlovdovine, pivovarne, elektrarne, NLB, kjer je Slovenija naredila strahovito napako, se je potem nalagalo na prej omenjeni problem meje, kate-rega rešitev ne bi ne eni ne drugi strani povzročila nobene škode, zagotovo pa veliko koristi.

Je pa osamosvojitvev spremenila položaj ljudi ene in druge narodnosti v novonastalih državah. Slovenci na Hrvaškem in Hrvati v Sloveniji so postali manjšine. Glede teh pa imata obe državi kar nekaj grehov, Hrvaška predvsem z eksodusom Srbov, Slovenija z izbrisanimi...

Kar zadeva Slovence na Hrvaškem, je Hrvaška najprej izbrisala manjšine iz ustave, potem pa so jih spet vrnil v ustavo, tako da Slovenci ta formalni status imajo. V Sloveniji sta kot avtohtoni manjšini priznani samo dve, Italijanska in Madžarska, ki sta obe številčno majhni in sta ta položaj ohranili še iz socialistične ustave. Ker imata neposredno poslanca v parlamentu imata danes izjemno pomembno vlogo in ker je parlament razdeljen na pol, sta glasovanja poslancev pogosto tista, ki sta odločilna tudi v državni politiki. Jasno je, da številke pri tem ne morejo biti merilo

in da to ni bistveno, ampak dejstvo pa je, da imamo tukaj mnogo močnejšo, vendar pa tudi zelo heterogeno »jugoslovansko« manjšino oziroma ljudi iz bivših jugoslovanskih republik, s katerimi je bil narejen, vsaj z enim pomembnim delom, drastičen obračun s t.i. izbrisanimi. V Sloveniji ni absolutno nobene pripravljenosti, da bi te manjšine, ki so sicer nacionalno mešane, ustavno ali zakonsko priznali kot italijansko ali madžarsko, ki bi imele svojega predstavnika v parlamentu. So na nek način zaščitene kulturno, dobivajo sredstva za kulturno dejavnost, nimajo pa nekega političnega statusa. Tukaj je v Sloveniji še ena zadrega, ker Avstrija vseskozi zahteva priznanje nemške ali tako imenovane staroavstrijske manjšine. Tu se je potem Slovenija izmotala z nekim kulturnim sporazumom, ampak ta pritisk, da se manjšina, ki v resnici ne obstaja, ker je to neka heterogena skupnost z zelo različnim nemškim poreklom, je stalen.

Obstaja bojazen, da če bi preveč popuščali, bi izgubljali neko politično moč in politično kontrolo. Hrvati so sodili v ta jugoslovanski sentiment, ker večina Slovencev niti ni ločevala, kaj so Hrvati, kaj Srbi, kaj Bošnjaki in so se za vse uporabljali pejorativni izrazi kot »ta spodnji« in podobno.

Je pa tudi treba reči, da Slovenci Hrvaške pravzaprav ne dojemajo kot drugo, kot tujo državo. Tam je 100 tisoč nepremičnin, milijon Slovencev se vsako leto preseli na hrvaško morje, sedaj v koroni so bili izredno močni pritiski lastnikov teh nepremičnin, da bi imeli poseben status in da zanje ne bi veljale vse omejitve. In če gledate pop kulturo, marsikje na Slovenskem odmeva hrvaška glasba, pred epidemijo so glasbeniki iz bivše Jugoslavije redno polnili tudi največje dvorane v Sloveniji, tudi mlade generacije poslušajo glasbo iz teh območij, itn... Skratka, te neke vezi obstajajo in Slovenci in Hrvati se načeloma morda res ne ljubijo, ampak se tudi ne sovražijo.

(dab) 🍏

Če bi bili res dobri sosedje, bi probleme že rešili

Pred osamosvojitvijo sta bila položaja Slovenije in Hrvaške enaka in sta bili zaveznici. Toda kasneje, že ob osamosvojitvi sta šli različno pot. Ko je Slovenija že razglasila samostojnost, je Hrvaška šele začela proces razdruževanja. Sicer pa naša naroda že stoletja sobivata drug ob drugem in kakršnakoli nestrpnost med njima v zadnjih 30 letih je rezultat nezrelosti političnih elit v obeh državah, pravi znani hrvaški zgodovinar, profesor na zagrebški Filozofski fakulteti dr. Tvrтко Jakovina.

Prof.dr. Tvrтко Jakovina. Foto: Facebook

Slovenija in Hrvaška sta obe pred 30-imi leti krenile po poti samostojnosti, neodvisnosti, državnosti. Sta imeli državi enaki začetni točki in kakšen je bil njun odnos v tem obdobju?

V mnogih stvareh je bil položaj obeh držav precej podoben in primerljiv. Razlike so seveda obstajale, posebej pomemben element pa je bil naraščajoči nacionalizem, ki je bil vodilna nit vseh politik, tistih, ki so že obstajale in tistih, ki so se šele pojavljale. Slovenija je bila ločena od državnega centra, mejo je imela le s Hrvaško, in je bila glede vprašanja manjšin oziroma homogenosti naroda v boljšem položaju kot Hrvaška. Kar se je videlo v trenutku, ko je Slovenija razglasila samostojnost in je bil dogovor med slovensko in srbsko elito lažje dosežen, kot je bilo v drugih primerih. Nekdanja ideja o veliki državi od Alp do Soluna, ki bi vključevala vse južnoslovanske narode ni več obstajala. Spomnite se vseh prerekanj in nasprotij med Slovenijo in Srbijo konec 80-ih let, na grožnje z demonstracijami, poskuse izvoza antibirokratske revolucije, itd. Meni je med drugim ostala v spominu bizarna epizoda s tekmovanja za pesem Evrovizije v Zagrebu, ko je

slovenska žirija delitev točk sporočila v slovenščini, čemur so se v dvorani glasno smejali, kar so v slovenskem studiu seveda opazili. Ta nenaklonjenost, sovravnost, ki ni imela zgodovinske podlage, je obstajala povsod. Jugoslavija je postala nemogoča država, ko je vsaka malenkost lahko bila moteča za kogarkoli. Takšno okolje in takšno ozračje sta bila enaka za Slovenijo in Hrvaško. Pa vendarle državi nista bili povsem enaki, čeprav sta si bili morda bolj podobni, kot z ostalimi republikama, toda do izraza so prišle razlike pri oblikovanju političnega vodstva. Pri Slovencih je iskanje skupnega imenovalca potekalo lažje, na Hrvaškem pa vedno težko. Ne le to, hrvaške elite so kasneje gradile svoj obstoj na politični sceni na poglobljanju razlik med različnimi političnimi opcijami. Po eni strani je imela Slovenija boljši strateški položaj in bil je vzpostavljen večji konsenz med slovensko politično elito, na drugi pa so srbske politične elite kazale manjši interes za Slovenijo. Vse to je kasneje vplivalo na različna položaja obeh republik.

Ali lahko v tistih časih, v začetku 90-ih, govorimo o zavezništvu med Slovenijo in Hrvaško?

Vsekakor. Predvidevam, da je šlo Sloveniji bolj na živce dejstvo, da je bilo na Hrvaškem težje priti do kompromisa, kar je značilnost nacije. Vendar, če pogledamo tisto prvo obdobje, recimo čas 14. kon-

gresa ZKJ in naprej, vidimo, da sta bila položaja obeh držav kar primerljiva. Tudi formula v kasnejših pogajanjih o Jugoslaviji je bila 2 + 2 + 2, državi sta bili na isti strani, nenazadnje sta se medsebojno priznali 25.6.1991. No, v nekem trenutku slovenski interes ni več vključeval skupnega nastopa. Datum 25.6. je v hrvaškem saboru zaznamoval začetek razdruževanja, v Sloveniji pa dan razglasitve in proslave samostojne države ter začetek kratkotrajne vojne.

„Jugoslavija je postala nemogoča država, ko je vsaka malenkost lahko bila moteča za kogarkoli. Takšno okolje in takšno ozračje sta bila enaka za Slovenijo in Hrvaško.“

bi zmanjšala bojazen, ki so jo čutili hrvaški Srbi in ker na drugi strani ni bilo srbskih politikov, ki bi bili pripravljeni opozarjati na nemogoč strateški položaj republike srbske Krajine, če bi ta nastala. Lahko bi rekli, da smo imeli generacijo ne povsem odgovornih politikov, ki niso računali s ceno, ki jo bo treba plačati. Zaradi vsega tega sta se slovenska in hrvaška pot v nekem trenutku

ločili. Bili sta pač v različnem položaju. Slovenija niti v enem trenutku vojne ni bila sovražna do Hrvaške, v slovenskem interesu je bila obramba Hrvaške in to se je čutilo. No, Hrvaška je že takrat imela svoje težave. Prišlo je do razkola v hrvaškem nacionalnem korpusu, ker politične elite na oblasti niso gradile svoje identitete na iskanju soglasja, temveč so zavrnille hrvaško le-

vico, ki so ji celo pripisovali, da dela v korist Srbov.

Že v času vojne in po njej je Slovenija krenila po svoji poti in, kot ste dejali, je Hrvaška imela svoje težave. V katerem trenutku pa smo iz zavezniškega odnosa prišli v odnose kar velike nenaklonjenosti?

Na žalost smo tu lahko videli nezrelost političnih elit v obeh državah. Kar se tiče meje je bila Slovenija tista, ki je ta problem bolj izpostavljala, pri njem vztrajala, v Zagrebu pa na to pogosto ni bilo reakcije. Problem je, ker nismo vprašanj, ki so izzvala na-

sprotja med narodoma, reševali. Znanstveno, turistično, gospodarsko lepo sodelujemo in zato ne čutimo pritiska ali potrebe, da bi rešili odprta politična vprašanja, ki v vsaki državi pridejo prav v politični areni. To bolj prav pride Sloveniji, ker nima takšnih odprtih vprašanj z drugimi sosedami, ali pa so te precej močnejše, kot na primer Italija, tako da je Hrvaška edina priročna tema. Hrvaška pa je bila zaposlena z drugimi temami, pa so ji bila Slovenija in odprta vprašanja z njo manjši problem. Vendar, ne moremo govoriti o povsem dobrososedskih odnosih, če 30 let nismo rešili spornih vprašanj, niti jih nismo zamrznili, kot sta na primer Belgija in Nizozemska svoj mejni spor. Mi nismo rekli: to in to je sporno, bomo to nekoč v prihodnosti rešili. Potencialno je problem še vedno odprt in živ in iz vseh izkušenj v zadnjih 30-ih letih lahko rečemo, da se lahko kadarkoli vžge. Če na primer spet pridejo na oblast v Ljubljani in Zagrebu liberalne vlade, bosta desnici to vprašanje znova odprli. V okviru nacionalizma, ki popolnoma blokira določene javne razprave, težko rešite takšno vprašanje brez da vas obtožijo, da ste izdajalec in da trgujete z nacionalnimi interesi. To je žalostna epizoda, ki kaže na slabo poznavanje preteklosti naših odnosov. Takih trenutkov v naši zgodovini nismo imeli, naše sobivanje je bilo skoraj

brezmadežno in zato je domala neverjetno, da se ne najde rešitev, pač pa se to vprašanje predolgo uporablja kot točka trajnega spora.

Ali moramo vzrok za to iskati tudi v dejstvu, da gre za dve mladi demokraciji?

Leta 1991 nismo bili čisti začetniki, nismo se takrat prvič srečali z vprašanjem manjšin, meja. Nisem zagovornik teze

o dolgem odraščanju. Poglejte Haiti, ki se je prvi osamosvojil na zahodni hemisferi, pa jim to ni kaj dosti pomagalo v zadnjih 230 letih. Čas zagotovo lahko nekatere stvari pospeši ali

reši. Pa vendar, naši odnosi trajajo stoletja, živimo eden ob drugem, zamenjali smo tudi dovolj vlad, ne bi trdil, da nimamo dovolj izkušenj. Za nami je 30 let demokracije, ki je vključevala tudi velike strateške odločitve. Slovenija jih je nekoliko prej uresničila. Menim, da odgovorne generacije ne potrebujejo dodatne vzgoje v demokraciji.

V obeh državah smo v zadnjih 30-ih letih okusili različne vlade... Sploh obstaja razlika med levimi in desnimi? Ne. Na hrvaškem je problem levih vlad, ker so na groznem udaru HDZ-ja, da so izdajalci. To je v Sloveniji dolgo izgledalo veliko boljše, ni bilo takšne vrste nestrpnosti. Če pogledamo sedanji obla-

sti v obeh državah ..., zelo nenavadno je, da se dolgoletni spor niti ne omeinja. Ali to pomeni, da tega vprašanja ne mislimo niti rešiti? Potemtakem bi ga morali zamrzniti, da se ne bi več razplamtel. Ali pa reševati. Janez Janša je dovolj dober, da predstavlja Hrvaško v Evropskem svetu, kar bi po mojem mnenju morala biti bolj pogosta praksa, lahko bi tudi skupna veleposlaništva odpirali,... potem bi morali biti v stanju deloma ali v celoti

„Naše sodelovanje bi moralo biti bolj vsebinsko, dolgoročno, kajti vsak zase smo tako majhni, da ne pomenimo prav veliko, imamo pa veliko skupnih točk in tem.“

rešiti tudi odprta vprašanja. No, tega ne vidimo. Mislim, da bi morali več in boljše sodelovati tudi na drugih področjih. Imamo premalo skupnih znanstvenih projektov, gre za zasebne iniciative, ne za institucionalne. Naše sodelovanje bi moralo biti bolj vsebinsko, dolgoročno, kajti vsak zase smo tako majhni, da ne pomenimo prav veliko, imamo pa veliko skupnih točk in tem.

Ko smo pred 30-imi leti krenili po poti demokracije, smo imeli neko predstavo, kako naj bi to izgledalo. Če se zdaj ozremo na naša pričakovanja, ali smo lahko zadovoljni?

Z nekaterimi stvarmi smo lahko zadovoljni: članstvo v Evropski uniji na primer; za Hrvaško je bil vstop še posebej psihološko pomemben. Slovenija ima več razlogov, da je lahko zadovoljna. Slovenska slika bi bila še boljša, če se v zadnjem letu in pol pri vas ne bi zgodile nekatere stvari, kot je tako odločen vstop v t.i. iliberalni krog, še posebej na ravni besed, kar je malo izkrivilo sliko Slovenije. Načeloma je Slovenija lahko zadovoljna: meje Slovenije so tam, kjer so bile za časa Jugoslavije in na zahodu obeh držav so meje z Italijo dosežek partizanskega boja; Slovenija je zgradila boljšo družbo, ki pa ima včasih boljšo fasado kot vsebino, medtem ko je hrvaška fasada pokala že od začetka, imeli smo tudi vojno in morda tudi ne dovolj spretno vodstvo. Če bi govorili o strateškem pozicioniranju, je Slovenija v boljšem položaju. Ne more biti velik igralec v globalnih odnosih, je pa

lahko pomembna v jugovzhodni Evropi. Lahko z vsemi sodeluje na vseh področjih, ni vpletena v posamezna razmerja na tem območju, ni v nobenem bloku. Hrvaška nima takega položaja. Ne glede

na to bi Slovenija in Hrvaška z boljšim sodelovanjem in s skupnim nastopom lahko bolj pomagali državam v regiji, podprli proevropske sile v Črni Gori, morda tudi v Makedoniji. A s hrvaškim nacionalizmom je to skoraj nemogoče,

ker bi to nekateri videli kot obnovo Jugoslavije.

Ali ob nacionalizmu kot bistvu hrvaške identitete sploh lahko pričakujemo, da bi se v prihodnjih desetletjih to spremenilo?

Hrvaški nacionalizem je zelo razširjen, vendar je plitek, ideološko nedorečen; ne prinaša nobenega posebnega rezultata, razen na primer za tiste, ki politiko in nacionalizem vidijo kot sredstvo za osebno obogatitev. To je tudi privedlo do velikega izseljevanja ljudi iz naše države, ljudi, ki niso imeli majhnih plač, a so menili, da se tukaj nič ne bo spremenilo. Upati je, da bo tak obrazec vladanja nasadel. Bilo bi lažje, če ne bi bili obkroženi z atmosfero in političnim razvojem v sosednjih državah. Tako hitro pada število prebivalcev in tako veliko je razočaranje, da lahko predpostavimo, da kakšna nacionalna mobilizacija ni več mogoča. In morda se bo vendarle kdo vprašal, kaj mi sploh počnemo ali se

bomo 30 let po osamosvojitvi vendarle odmaknili od takšne politike.

Morda je prav vprašanje demografije kazalec, da je Slovenija bolj uspeła, saj nima takšnega odliva ljudi v tujino?

Vsekakor. Hrvaška sicer nima takšnih težav kot npr. BiH, a vzhod Hrvaške in območja, ki so bila srbska Krajina, se ne morejo obnoviti v nekaj sto letih; nobena nataliteta tega ne more popraviti, moramo sprejeti ukrepe, da tam naselimo ljudi od drugod, poskrbimo za šolanje, vključevanje v družbo, jim omogočimo, da postanejo polnopravni državljani. No, za to je treba imeti načrt, strategijo; strategija pa je ogromen problem v tej državi, veliko večji kot v Sloveniji, saj strategije nimamo.

Po razpadu Jugoslavije so nekateri ljudje čez noč postali manjšina, tako v Sloveniji kot na Hrvaškem. Kako vidite, da sta državi rešili vprašanje manjšin?

Slovenija je tu imela velik problem, primer izbrisanih. To je vprašanje, s katerim se bo morala Slovenija še ukvarjati. To se je manj dotaknilo Hrvatov, kot je Slovence manj zadevalo, karkoli je Hrvaška počela z manjšinami. Glavno vprašanje, ko gre za manjšine na Hrvaškem, je bilo povezano s Srbi in Srbijo. Hrvaška ga je slabo reševala, kar je razumljivo glede na ozračje nacionalizma in ko se nenehno vračate k vojni. Vse dokler ponavljate zgodbo iz 90-ih let, vsako leto obujate spomine na vsak dogodek iz vojne in nenehno poudarjate zasluge za zmago v vojni, dokler ne opustimo tega modela, manjšinsko vprašanje na Hrvaškem ne bo rešeno. Hrvaška lahko ostane enako nacionalistična, vendar mora svoj nacionalizem narediti bolj sodoben, zapustiti mora retoriko vojne 90-ih let, to pa tudi pomeni, da se mora politična filozofija hrvaških desnih strank spremeniti. Vendar za to nima intelektualnih kapacitet.

(tbb)

Razstava: Vtisi 30

Spomini Slovenk in Slovencev po svetu na osamosvojitve Slovenije

V Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani je na ogled razstava, ki predstavlja osebne spomine Slovenk in Slovencev po svetu na čas osamosvajanja Slovenije pred 30 leti.

Več kot 60 razmišljanj se je spletlo ob kratkem vprašalniku, razposlanem na različne kontakte po svetu in doma. Povabilu so se odzvali posamezniki in posameznice iz slovenskega zamejskega prostora, držav nekdanje Jugoslavije, Evrope, Amerike, Azije, Avstralije in povratnice in povratniki. S tem globalnim pregledom razstava predstavlja izsek iz svetovnega zemljevida spominov, občutenj in dogodkov ob osamosvojitvi Slovenije med Slovenci, ki živijo po svetu in tistimi, ki so se v samostojno Slovenijo vrnili.

O tem prelomnem in edinstvenem času so v svojih spominih spregovorili posamezniki in posameznice različnih kulturnih, profesionalnih in socialnih ozadij in predstavili doživljanje osamosvojitvenih procesov, organiziranje aktivnosti civilnih inicativ in današnji odnos do domovine. Dogodki so po treh desetletjih še vedno živi in prisotni. Tako tisti, ki so že postali del kolektivnega spomina kot osebni, ki jih poznajo le posamezniki in posameznice in jih kot osebno izkušnjo morda pomnijo le sogovorniki sami.

Na razstavi, ki je od 23. junija 2021 pa do 2. januarja 2022 na ogled v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani, je razstavljeno tudi gradivo iz zbirke Narodne in univerzitetne knjižnice,

ki so ga ob osamosvojitvi Slovenije ali kasneje kot spominsko literaturo pripravili in izdali Slovenci po svetu. Avtorici razstave sta dr. **Tanja Rožembergar** (SEM) in **Helena Janežič** (NUK).

Helena Janežič

Utrinek z razstave. Foto: Maj Blatnik (NUK)

SLO-HR

Novi vetrovi sodelovanja

V slovensko-hrvaških političnih in meddržavnih odnosih še naprej vejejo topli vetrovi. Na vladni ravni so stiki spet vse bolj pogosti, odprta vprašanja naj bi bila tik pred rešitvijo ali pa so označena kot nepomembna, do aktualnih tem, kot sta npr. zamejevanje pandemije ali širitev EU na Balkan, pa imata državi zelo podobna ali kar enaka stališča.

O »novem vetru sodelovanja« so govorili na Blejskem strateškem forumu (BSF) **1. in 2. septembra**. Oznaka je bila sicer uporabljena v zvezi z uresničevanjem dogovora med Slovenijo, Hrvaško in Italijo o skupni zaščiti okolja in reševanju skupnih problemov v Jadranu. Zunanja ministra Slovenije **Anže Logar** in Hrvaške **Gordan Grlić Radman** sta potrdila, da se pozitiven pristop širi tudi na druga področja odnosov med državama. Italijanskega zunanjega ministra na Bled ni bilo, odpovedal pa je tudi nastop preko videopovezave.

Dan prej je na Bled prišel predsednik hrvaške vlade **Andrej Plenković**, ki je ocenil, da sta z **Janezom Janšo** vzpostavila „sijajen dialog, odlično komunikacijo in sodelovanje“ in da „gospodarski odnosi, turizem, odprta vprašanja, vse se rešuje v zadovoljstvo obeh držav.“ Tako je vprašanje meje po njegovem rešljivo do konca tega mandata. Ni sicer povedal čigavega. Hrvaški premier Plenković je bil v Ljubljani tudi na osrednji proslavi Dneva državnosti **25.6.**, že pred tem pa se je proslave hrvaškega Dneva državnosti, **30. maja** v HNK udeležil slovenski premier Janša. „Letos se tako Slovenija kot Hrva-

ška spominjata dogodkov in pogumnih korakov, ki smo jih naredili zato, da smo se znebili jugoslovanskega jarma in vzpostavili lastno suverenost in državnost,“ je dejal, ko je čestital Hrvaški ob prazniku. Ob načrtih slovenske vlade, da bi v Krškem gradili še drugi blok Jedrske elektrarne (JEK), ki je sicer v polovični lasti Hrvaške, so iz Zagreba sporočili, da je Hrvaška pripravljena na pogovore s Slovenijo o financiranju gradnje drugega bloka kot tudi o nabavi elektrike iz njega. „Potem, ko bo Slovenija dokončno odločila, kaj namerava, se bomo pogovorili in videli, kaj je dobro tudi za Hrvaško“, je **21. julija** dejal hrvaški premier.

V Kostanjevici na Krki pa so se **15. julija** dobili predsedniki Slovenije, Hrvaške in Avstrije – **Borut Pahor, Zoran Milanović** in **Alexander Van der Bellen** in se zavzeli za pospešitev cepljenja ter složno podprli širitev EU na države Zahodnega Balkana. To je bilo že osmo srečanje predsednikov sosednjih držav in tretje v Sloveniji.

Kar precej pogovorov med predstavniki obeh držav je bilo tudi pred turistično sezono o režimu na meji v razmerah epidemije. Na to temo sta **9. junija** v Portorožu

govorila notranja ministra **Aleš Hojs** in **Davor Božinović**, posebej pa tudi zdravstvena **Janez Poklukar** in **Vili Beroš**. Kljub izjavam, da bodo storili vse za čimbolj nemoten in tekoč prehod meja, k čemur naj bi pripomogla tudi digitalna potrdila, so bile na mejah čez poletje kolone še daljše kot v prejšnjih letih. K temu je pripomoglo večje število avtomobilskih turistov – slovenski so spet množično drli na hrvaško obalo – in kljub vsemu zamudni postopki na mejnih prehodih. Problem bi bil sicer odpravljen s sprejemom Hrvaške v schengenski režim, a zaradi pomislov nekaterih držav je za to v kratkem malo možnosti. Kot je **8. junija** pojasnil slovenski notranji minister Hojs, Slovenija „absolutno podpira vstop Hrvaške v schengen“, a ker na vstop vanj čakata še Romunija in Bolgarija, ki sta za več držav še bolj sporni, je to „verjetno precej nemogoča zadeva“. Zavrnil je pisanje nekaterih hrvaških medijev, da Slovenija kot predsedujoča Svetu EU ne želi dati tega vprašanja na dnevni red. Nadzor na meji tako do nadaljnjega ostaja, gneče in zastoji pred prehodi pa prav tako.

(dab)

Borut Pahor je 15. julija priredil tretje srečanje predsednikov Slovenije, Avstrije in Hrvaške na Otočcu. Foto: STA

Okoli 100 intervjujev z zanimivimi, pomembnimi in uglednimi sogovorniki

V minulega četrto stoletja je bilo v Novem odmevu poleg aktualnih novic, raznih tematskih prispevkov in zapisov ter vsega ostalega, objavljenih blizu sto daljših pogovorov, je našela Polona Jurinič, ki je za to rubriko prebrskala ves arhiv našega glasila. Za Novi odmev so govorili najvišji državni predstavniki, večina predsednikov obeh držav in vlad, vsi slovenski veleposlaniki v RH in nekateri hrvaški v RS, mnogi gospodarstveniki, profesorji, znanstveniki, naši člani, največ intervjujev pa je bilo z uglednimi kulturno-umetniškimi ustvarjalci. Seveda si vse te pogovore tako kot ostalo vsebino, objavljeno v Novem odmevu, lahko ogledate in ponovno prebirate na spletu.

Za tokratno številko smo izbrali nekaj izsečkov iz nekaterih intervjujev, večinoma iz starejšega obdobja. Izbor je bil narejen bolj ali manj naključno.

Prvi veleposlanik RS na Hrvaškem **Matija Malešič** je bil prvi sogovornik v prvi številki Novega odmeva in med drugim komentiral napetosti, ki jih čutijo Slovenci na Hrvaškem zaradi nesoglasij med vladama v Ljubljani in Zagrebu.

„Če beremo različne ankete o priljubljenosti in neprijetnosti Slovencev na Hrvaškem ali Hrvatov na Slovenskem, občutek resnično ni prijeten. Tudi zato si želimo, da bi čim bolj uredili meddržavne odnose, žalostno je, da morajo nesoglasja na svoji koži občutiti „majhni ljudje“, recimo upokojeanci. Ravno zato sem se vedno zavzemal, da najprej rešimo vprašanja, ki so za ljudi življenjskega pomena, to pa so poleg pokojnin, še socialna varnost, dvojna državljanstva... Je že res, da sta Slovenija in Hrvaška dve samostojni državi, ki ju loči državna meja, vendar to samo po sebi ne bi smelo v odnose vnašati le nekaj slabega. Prizadevati bi si morali za novo kvaliteto v odnosih in izkoristiti možnost, da se popolnoma samostojno, brez kakršnega koli pokroviteljstva od zunaj, sporazumemo o vseh pomembnih zadevah, da - z eno besedo - sami določimo natančna pravila igre.“ (Matija Malešič, Novi odmev, št. 1, dec. 1996)

O položaju manjšin, tudi slovenske, in nekaterih nelogičnostih zakonskih rešitev je v eni od naslednjih števil govoril poslanec v Saboru in predstavnik italijanske manjšine **Furio Radin**.

„Ko zagovarjam pravice svoje, italijanske manjšine, seveda zagovarjam tudi

pravico drugih manjšin. Sem torej za to, da ima vsaka manjšina ali narodnostna skupnost - oba pojma uporabljam kot sinonima - svojega predstavnika v parlamentu. Zdajšnji zakon tega ne dopušča.

Predvideva 3 poslanske sedeže za srbsko manjšino in 4 za vse ostale. (...) Ves čas pa je problem, ker se vztraja pri razliki med avtohtonimi in neavtohtonimi manjšinami. Vendar tudi tu ni doslednosti, saj ni bilo rešitve niti za Žide ali Rome, ki vsekakor so avtohtoni. Sam trdim, da so tudi Slovenci v delu države avtohtoni - kar seveda velja tudi za del Hrvatov v Sloveniji. Najboljša pot do slovenskega poslanca v Saboru bi bila, če bi se Zagreb in Ljubljana dogovorila o vzajemnem priznavanju avtohtonosti.“ (Furio Radin, Novi odmev št. 3., okt. 1997)

Največ intervjuvancev Novega odmeva je bilo s kulturno-umetniškega področja, med njimi veliko vrhunskih umetnikov, za vse pa je bilo značilno, da so bili tako ali drugače povezani z obema državama. Že kmalu po začetku izhajanja je bil naš sogovornik vrhunski glasbenik in glasbeni pedagog Prerad Detiček. Govoril je o svoji kariери hornista, pa tudi o tem, kako se je povezal s Slovenskim domom Zagreb in o slovensko-hrvaškem kulturnem sodelovanju.

„V Slovenski dom sem se včlanil že kot študent leta 1951. Priljubljeni „Slovenac“ je bil dolga leta kulturno shajališče Zagrebčanov - tako Slovencev kot Hrvatov. Redno smo hodili na ples in

družabne prireditve v Slovenski dom. Pozneje sem tja zahajal manj, saj ni bilo časa: delo od jutra do večera, koncerti, gostovanja...“ (...)

„Sodelovanje v kulturi je dobro, želim pa si, da bi bilo tako tudi na ostalih področjih, posebej v politiki. Kulturno sodelovanje bi bilo lahko še boljše, če bi si bolj prizadevali za izmenjavo prireditev, še zlasti v glasbi. Glasba ne pozna meja! Rad se spominjam nastopov s slovenskimi kolegi, posebej z dirigentom Antonom Nanutom in Jožetom Falotom. Danes takih sodelovanj skoraj ni več.“ (Prerad Detiček, Novi odmev, št. 7, marec 1999)

Čeprav je pobudnik in prvi urednik Novega Odmeva Silvin Jerman v glavnem spraševal druge, se je v eni od števil tudi sam pojavil v vlogi izpraševanca. Seveda je bilo neizbežno vprašanje, od kod mu zamisel o izdajanju Novega odmeva in pripravi monografije o Slovenskem domu Zagreb.

„V zborniku Slovinci v Hrvaški, ki ga je uredila dr. **Vera Kržišnik - Bukić**, sem zasledil podatek, da je nekoč v Zagrebu že izhajalo glasilo slovenskega društva. V Narodni vseučilišni knjižnici sem našel vseh devet števil, ki so izšle v letih 1932-33. Predlagal sem, da bi tudi mi začeli izdajati časopis. Uredništvo se je prvič sešlo jeseni leta 1996... in zdaj berete že deseto številko. Vzpodbuda za monografijo je bil bilten Korenine in vezi iz leta 1992, v katerem sem zasledil vrsto napak. Zakopal sem se v arhive, prelomnica pa je bil trenutek, ko sem na nekem starem zapisniku naletel na la-

stnoročni podpis svojega očeta. Zbrala se je ekipa ljudi in knjiga je - kot veste - izšla ob 70. rojstnem dnevu društva, decembra lani.

Rad bi, da bi pripravili zbornik ali leksikon znamenitih zagrebških Slovencev, ki so svoj pečat vtisnili hrvaški kulturi, umetnosti, glasbi, športu... O tem smo že veliko pisali v Novem odmevu in zdi se mi, da bi to lahko bil pravi zamelek za nov založniški projekt Slovenskega doma.“ (Silvin Jerman, Novi odmev, št. 10., marec 2000)

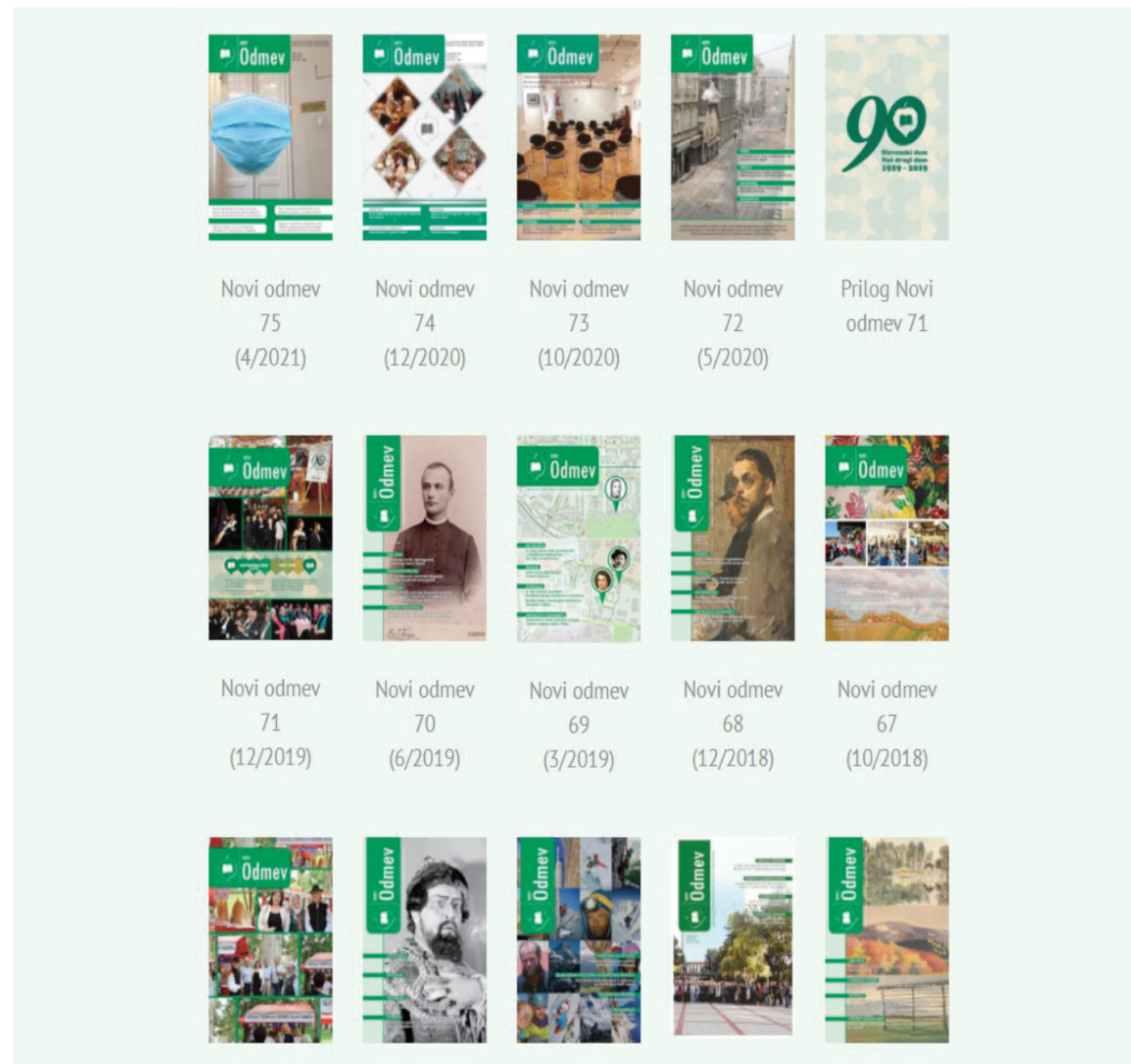

Žal mnogih članov in prijateljev Slovenskega doma Zagreb ni več med nami, a ostali bodo spomnili nanje in, tudi po zaslugi Novega odmeva, njihove misli in pričevanja. Eden najaktivnejših članov, dolgoletni podpredsednik Franc Strašek, je v Slovenskem domu Zagreb zapustil neizbrisen pečat. Tako je pred leti odgovoril na vprašanje, kako vidi prihodnost Slovenskega doma Zagreb.

„Društvo bi moralo pomladiti članstvo. Dosedanji poskusi niso bili uspešni, tudi vabila k sodelovanju, ko smo

mladim dali praktično proste roke, se niso obnesla. A treba bo še poskušati, brez mladih društvo ne bo obstalo. Po zadnjem popisu prebivalstva na območju Zagreba in Zagrebške županije živi okoli 3.800 Slovencev, kar bi moralo zadostovati za oblikovanje resnega podmladka. Izdelati bi morali uresničljiv strateški projekt in si zagotoviti finančno podporo. Ena od pomembnejših potez bi bila ukinitve umetne delitve Slovencev na Hrvaškem na zamejce in izseljence.“ (Franc Strašek, Novi odmev, št. 56, september 2015)

(priredil: dab)

Novi odmev od prve številke leta 1996 naprej lahko prebirate na naših spletnih straneh (<http://www.slovinci-zagreb.hr/novi-odmev/>)

Diplomati u Slovenskom domu

Slovenski dom bio je u lipnju domaćin dvjema značajnima diplomatsko-političkim događajima. 23. lipnja obilježena je 30. obljetnica osnutka države Kazahstan, a krajem istoga mjeseca održan je Susret s Rusijom. Na oba događaja bilo je više stranih diplomata te mnoge ugledne ličnosti iz hrvatskoga društvenog i političkog života.

Obljetnica Kazahstana

Svečanosti povodom godišnjice nastanka samostalne države Kazahstan u organizaciji Društva hrvatsko-kazahstanskog prijateljstva, nazočili su uz članove Društva i veleposlanici Kazahstana **Tolezhan Barlybayev**, Ruske federacije **Andrej Nesterenko** i Azerbajdžana **Fakhraddin Gurbanov**, a od mnogih domaćih uglednika spomenimo bivšega predsjednika dr. **Ivu Josipovića**, koji je u svome mandatu više puta boravio u Kazahstanu.

Nakon pozdravnih govora, veleposlanik Republike Kazahstan, Tolezhan Barlybayev u svom je govoru istaknuo da mu je iznimno drago što mu se pružila prilika suorganizirati Susret s Kazahstanom u ovom prostoru zajedno s Kazahstanskim društvom i Slovenskim domom Zagreb. U svom se izlaganju osvrnuo na nastanak Republike Kazahstan, na njenu značajnu i bogatu povijest, te istaknuo suradnju s Hrvatskom i drugim zemljama u okruženju i u jugoistočnoj Europi. Potencijal za snažniju suradnju s Hrvatskom vidi u otvorenom konzulatu u Splitu te ostvarenoj suradnji u gospodarskom, zdravstvenom i turističkom kontekstu, te se nada da će po završetku pandemije suradnja još više ojačati. Naglasio je velik interes za širenjem prisutnosti hrvatskih tvrtki na kazahstanskom tržištu, osobito u području informatičko-komunikacijskih tehnologija i energetike, te je naglasio da smatra Republiku Hrvatsku perspektivnim partnerom u tim područjima. Na kraju ovog susreta, otvorena je izložba poznatog hrvatskog kipara **Mate Turrića**, koja se ističe elegancijom i ljepotom skulptura u kamenu.

Dan Rusije

Tjedan dana kasnije održan je Susret s Rusijom, na kojem su bili brojni predstavnici hrvatsko-ruskih društava prijateljstva iz cijele Hrvatske, mnogi uglednici iz političkog i javnog života Hrvatske te više veleposlanika i drugih stranih diplomata na čelu s veleposlanikom Rusije **Andrejem Nesterenom**, koji je svoju službu u RH počeo krajem prošle godine i kojeg je predstavio glumac **Ivica Kunej**. Nije se

nikako moglo bez žive glazbene riječi odnosno ruske pjesme u čemu je briljirala članica Hrvatsko-ruskoga društva iz Osijeka **Blanka Došen**. U svome obraćanju, veleposlanik Nesterenko izrazio je zadovoljstvo što je došao u Hrvatsku i u svom nastupu istaknuo gospodarsku i turističku suradnju Hrvatske i Rusije, istaknuvši tvrtke poput Lukoil ili Sberbanke koje

su već dugi niz godina prisutne u Hrvatskoj, ali i ponovno uspostavljene letove iz Moskve prema Hrvatskoj za hrvatske i ruske građane. Veleposlanik i ostali sudionici koji su govorili na ovom skupu, naglasili su kako suradnju valja proširiti jer postoji još niz područja i mogućnosti da se hrvatsko-ruska suradnja unaprijedi.

GND / dab

Veliko zanimanje za Dan Rusije u Slovenskom domu Zagreb.

Darko Šonc, Andrija Karafilipović, Tolezhan Barlybayev, Ivo Josipović, Ana Jerković. Obje foto: Ivica Bitunjac / IPIK

Pater Janez Strašek

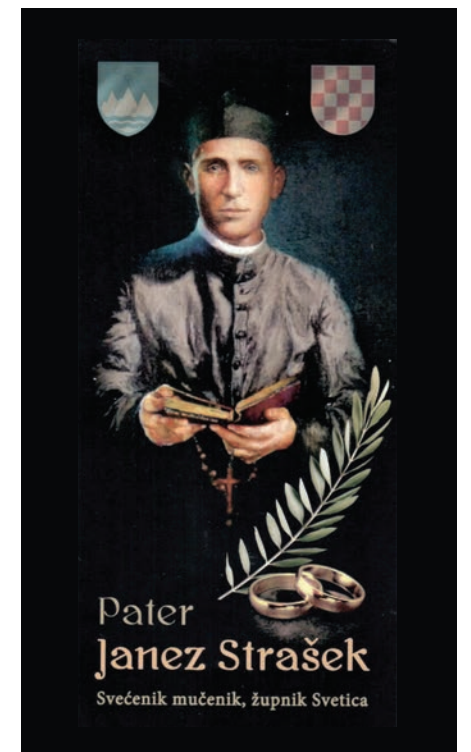
Zagrebski nadškof kardinal **Josip Bozanić** je sredi junija objavio razglas o početku postupka za beatifikaciju mučenca, duhovnika lazaraista Janeza Straška, ki je pred mučeniško smrtno upravljao župnijo Svetice pri Ozlju. Janez Strašek se je rodil decembra leta 1906 v Slakah pri Podčetrtku. Po šolanju za duhovniški poklic je najprej služboval v Sloveniji, pred in med 2. svetovno vojno pa je bil kot lazarist in član Misijonarske družbe sv. Vinka Pavelskega poslan v Srbijo, kjer je opravljal božjo službo v več krajih. Po koncu vojne je prišel v Svetice, poleg tamkajšnje pa je upravljao tudi župnijo v Ozlju. 30. marca 1947 po jutranji maši sta ga na poti iz župnije Ozalj v župnijo Svetice ubila brata, člana lokalne partijske organizacije. Šlo je zločin iz sovraštva proti veri, ki nikoli ni bil sankcioniran. Seveda gre šele za prvo fazo v sicer za-

pletenu in dolgotrajnem postopku, ki lahko privede do beatifikacije, lahko pa tudi ne. Ob objavi začetka postopka, ki naj bi privedel do razglasitve patra Straška za blaženega, zagrebska nadškofija, tako kot je sicer običaj, poziva vse vernike in druge ljudi, da ji dostavijo informacije ali podatke, ki bi lahko bili pomembni za odločanje o tem primeru.

(poj)

Življenjsko pot Janeza Straška je v dveh knjigah raziskovala in opisala Polona Jurinić, o njem pa smo veliko pisali tudi v Novem odmevu.

Spominska maša

V spomin na Janeza Kranjca

Ob 107. obletnici rojstva in 80-letnici mučeniške smrti Janeza Kranjca je bila 24. avgusta v Gorici pri Slivnici spominska sveta maša, ki jo je daroval upokojeni celjski škof msgr. **Stanislav Lipovšek**. Somaševala sta domači župnik **Marko Šraml** in župnik iz Kistanja na Hrvaškem don **Ivan Perković**. Prisotni so bili sorodniki pokojnega Janeza, gosti iz Zagreba in župan Kistanja **Roko Antić**.

Janez Kranjc je bil ubit leta 1941 v okolici Kistanja, ko je bil kaplan tamkajšnje župnije sv. Nikola ter sosednjih župnij Nunić in Ervenik. Na poti iz Ervenika v Nunić so ga na sveti večer v zasedi dočakali domači četniki, ga na grozljiv način ubili ter ga prinesli na polnočnico v cerkev v Nuniću kot „darilo“ župljanom za božič.

Pokojni zagrebski nadškof Franjo Kuharić je nekoč izjavil, da je smrt tega mladega 27-letnega Slovenca najbolj strašna smrt med številnimi duhovniki ubitimi med in po vojni na Hrvaškem. Župnik don Ivan Perković iz Kistanja je po maši tudi objavil, da se je začel postopek za beatifikacijo.

(pj)

Življenjska pot Janeza Kranjca je podrobneje opisana v knjižici Polone Jurinić Po poteh don Janeza (Ivana) Kranjca (1914-1941) iz leta 2018.

Župnik Marko Šraml, upokojeni celjski škof Stanislav Lipovšek in župnik iz Kistanja don Ivan Perković med mašo v Gorici (z leve). Foto: Roko Antić

Vezi - spone med učitelji in učenci ter dvema državama

V zagrebškem Nacionalnem muzeju sodobne umetnosti (NMSU) so spomladi v sodelovanju z Galerijo Božidar Jakac iz Kostanjevice na Krki organizirali razstavo z naslovom *Vezi*. Razstava govori o povezavah, vplivih in sodelovanjih slovenskih študentov in njihovih hrvaških profesorjev na zagrebški likovni akademiji v obdobju med dvema svetovnima vojnama.

Po daljšem premoru zaradi pandemije novega koronavirusa je bilo odprtje razstave *Vezi/Spone* v NMSU v Zagrebu prvo veliko sodelovanje na kulturnem področju med Slovenijo in Hrvaško. Državi, ki sta bili več stoletij znotraj istih dr-

študirali v Zagrebu, teh je bilo kar 95, več kot polovica pa jih je diplomirala, pravi Asta Vrečko. Ob ustanovitvi ljubljanske Akademije za likovno umetnost leta 1945 so v prvem učiteljskem zboru sedeli kar štirje nekdanji študenti zagrebške aka-

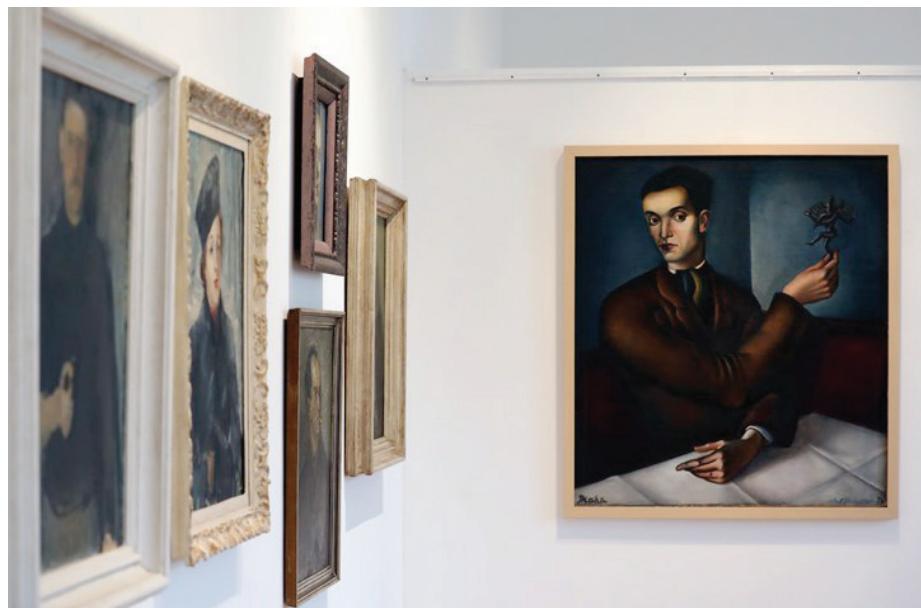
nakazala nekatera osrednja umetnostna in družbena vprašanja, s katerimi so se ubadali umetniki tistega časa. „S samim naslovom razstave, *Spone – Vezi*, smo želeli pokazati, da je bil tedanji odnos med profesorji na akademiji in nadarjenimi študenti zelo neposreden, prav nič ex cathedra,“ pravi kustosinja Dajana Vlajsavljević. Med umetniki zagrebške likovne akademije so se spletla trajna prijateljstva, nekdanji profesorji in študenti so postali kolegi, nekdanji sošolci pa sodelavci, ki so skupaj razstavljali in delovali v raznih društvih. Slovenski umetniki so se tako učili in kasneje skupaj razstavljali s hrvaškimi likovnimi velikani Ljubom Babićem, Krstom Hegeđušićem, Tomislavom Krizmanom in seveda Ivanom Meštrovićem.

V Zagrebu je bilo razstavljenih več kot 100 del večinoma slovenskih umetnikov ter izbrano dokumentarno gradivo, ki kaže na izjemno poglobljen študij na zagrebški likovni akademiji. Razstavo so v nekoliko drugačni izvedbi 10. septembra odprli tudi v Galeriji Božidar Jakac v Kostanjevici na Krki, kjer se Nacionalni muzej moderne umetnosti iz Zagreba predstavlja s skoraj petdesetimi deli.

(tbb)

žavnih meja, sta imeli tudi pogoste stike na področju umetnosti. Po ustanovitvi Kraljevine Jugoslavije je Zagreb postal osrednje kulturno in izobraževalno središče, v njem pa je delovala edina likovna akademija v takratni državi. „Naša ideja je bila, da Zagrebško likovno akademijo prikažemo kot mesto, ki je bilo pomembno za srednjeevropsko likovno sceno. Morda si malo domišljamo, da je bil Zagreb takrat kot Dunaj, no to potrjuje zanimanje mladih študentov za akademijo, posebej še po prihodu dekana Ivana Meštrovića,“ pravi kustosinja razstave **Dajana Vlajsavljević**, ki je razstavo pripravila skupaj s slovensko kustosinjo **Asto Vrečko**. Večina slik je v Zagreb prišla iz Galerije Božidar Jakac iz Kostanjevice na Krki, ki hrani dela najbolj znanih slovenskih umetnikov 20. stoletja, kot so Zoran Didek, Zoran Mušič, Gabrijel Stupica, brata Kalin, Frančišek Smerdu, Marij Pregelj in drugi. „Na tej razstavi so predstavljena dela slovenskih likovnih umetnikov, ki so med obema vojnama

demije in tako se je njen vpliv nadaljeval tudi v Ljubljani. Razstava je predstavila vplive, povezave in sodelovanja med slovenskimi in hrvaškimi umetniki, učenci in učitelji ter

Razstava *Vezi - Spone* v NMSU. Foto: HINA

V ospredju nobelovka in slovenski avtorji

Beloruska nobelovka Svetlana Aleksijević je bila glavna zvezda 9. festivala svetovne književnosti. Občinstvu se je predstavila s temami o post-sovjetski družbi in njenimi posledicami. Med najbolj številčnimi gosti pa so bili slovenski avtorji, od mlajše generacije do doajena Borisa A. Novaka.

V šestih dneh se je septembra v Zagrebu predstavilo 50 avtorjev iz 15 držav. Po lanskem pandemijskem

avtorica književnega hita *Belo se pere* na devetdeset. **Dijana Matković**, avtorica zbirke zgodb *V imenu očeta*, je

sodelovala pri projektu *Skupni dnevnik*: 2020, v katerem je šest avtorjev iz regije dva meseca pisalo do 500 besed dnevno, o letu, ko se je svet ustavil. **Veronika Simoniti** se je predstavila z romanom *Ivana pred morjem*, ki govori o družinskih odnosih in usodah. Kot posebno poslastico pa so v Zagrebu predstavili doajena slovenske književnosti Borisa A. Novaka, ki se je s svojim prevajalcem v hrvaščino **Božidarjem Brezinščakom Bagolo** pogovarjal o epu *Vrata nepovrata*. Kot je dejal glavni urednik založniške hiše *Fraktura*, ki je festival tudi organizirala, **Seid Serdarević**, je Slovenija ne le trenutno predsedujoča Svetu EU, temveč bo tudi častna gostja največjega knjižnega sejma na svetu v Frankfurtu, kar je izjemen uspeh za državo iz naše regije. Zato so ji tudi v Zagrebu na Festivalu svetovne književnosti namenili posebno pozornost.

(tbb)

Veronika Simoniti s hrvaškim prevodom svojega romana. Foto: Anto Magzan, FB FSK

festivalu, ki je okrnjeno potekal na daljavo, so letos tako književniki kot njihovi bralci komaj čakali, da se družijo v živo. Festival je skupaj s španskim književnikom **Manuelom Vilasom** in srbskim piscem **Draganom Velikićem** odprl prav slovenski kantavtor **Zoran Predin**, ki je spregovoril o svojem prvem romanu *Mongolske pege*. Zagrebška publika je spoznala mladega slovenskega pisca **Jasmina B. Freliha**, dobitnika Nagrade Evropske unije za književnost, ki se je predstavil s svojim romanom *Na/pol*. O vprašanju avtentičnosti do samega sebe in iskrenosti do drugih je spregovorila **Bronja Žakelj**, nagrajena slovenska

Božidar Brezinščak Bagola in Boris A. Novak. Foto: Anto Magzan, FB FSK

Pavlinci in njihovi samostani na Slovenskem in Hrvaškem

Ena najaktivnejših zagrebških Slovenk tudi v osmem desetletju svojega življenja ne miruje in še vedno z zanesenjaško energijo neutrudno raziskuje slovensko-hrvaške vezi. Po lanskoletni knjigi Slovenske barve Zagreba in okolice, je Polona Jurinić letos dokončala knjigo o pavlincih in njihovih samostanih v Sloveniji in Hrvaškem. To je njena osma knjiga, ki je nastala v založbi Slovenskega doma Zagreb in Sveta slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb.

Najprej, kdo so pavlinci, zakaj so pomembni?

Pavlinci so red v Katoliški cerkvi, razširjeni so na Hrvaškem, Madžarskem, v Avstriji, Franciji, Poljski. Imenujejo se Puščavniki sv. Pavla prvega Puščavnika, red pa je nastal na Ogrskem v prvi polovici 13. stoletja, v začetku 14. stoletja ga je priznal papež Klement V. Na Hrvaškem je bil prvi pavlinski samostan zgrajen v Dubici leta 1244, največ pa jih je bilo postavljenih od 13. in 15. stoletja. Leta 1696 so se hrvaški pavlinci ločili od ogrskih, Lepoglava pa je postala središče hrvaške pavlinske pokrajine. Pavlinci so bili zelo bogati in ugledni v 17. in posebno v 18. stoletju. Imeli so svoje umetniške delavnice, kiparji, mizarji in slikarji so opremljali njihove cerkve z oltarji, ki jih še danes občudujemo: Svetice, Kamensko, Olimje, Lepoglava, Remete, sv. Petar u Šumi. Veliko so naredili tudi na področju jezika in književnosti. Rimsko-nemški cesar Jožef II. je leta 1786 ukinil pavlinski red. Pavlinci so prepoznavni po svojih belih habitih in jih narod imenuje „beli fratri“.

Sedež generalne uprave reda je danes v poljskem narodnem svetišču Črne Marije v Čenstohovi, od koder se je na pobudo pokojnega kardinala Franja Kuharića leta 1972 začela obnova hrvaških pavlincev, ki danes delujejo v treh samostanih (sv. Petar u Šumi, Kamensko, Svetice) in tvorijo hrvaško kvazi provinco. Po celem svetu je trenutno okoli 600 pavlincev, ki delujejo v 60 samostanih. Vzdržujejo se z delom v župnijah.

Zakaj ste se odločili napisati knjigo Pavlinci in njihovi samostani (Hrvaška, Slovenija, Srem in Bačka) nekoč in danes?

- Pred desetimi leti sem se prvič „srečala“ s pavlinci in njihovim samostanom. Pot me je popeljala na Svetice pri Ozlju, z namenom fotografirati sliko slovenskega baročnega slikarja Janeza Potočnika in tri oltarje v cerkvi Rojstva Blažene Device Marije, ki so delo pavlinskih mojstrov iz 18. stoletja. Ta 500 let stari pavlinski samostan me je očaral na prvi pogled. Pred tem sem bila v Olimju, v tem tudi nekoč pavlinskem samostanu, ki ga zdaj upravljajo mali bratje frančiškanskega reda. Očaral me je tudi najpomembnejši pavlinski samostan v Lepoglavi, ki ga je dal zgraditi grof Herman Celjski in je postal središče pavlinskega reda na naših območjih. Odkrila sem, da se pavlinci danes nahajajo tudi v samostanu v Svetem Petru v Šumi v Istri ter v Kamenskem pri Karlovcu. Kolikor vem, ni knjige, v kateri bi bili na enem mestu opisani in predstavljeni vsi ti samostani obeh mojih domovin. Tudi zato sem se podala v to zanimivo raziskovalno avanturo.

Knjiga je v slovenskem in hrvaškem jeziku, ima skoraj 300 strani. Ste imeli kakšne težave pri njenem nastajanju?

- Začela sem zbirati bogato literaturo o pavlincih in tako se je monografija začela porajati. Kakšnih večjih težav nisem imela, zadnje čase, ko nam nagaja epidemija koronavirusa, so bili problematični edino odhodi na teren. Nastajala je dobra štiri leta. Z dragocenimi nasveti so mi dosti pomagali akademik Josip Bratulić iz Zagreba, dr. Milan Kruhek iz Karlovca in vlč. Marko Kljajić iz Zemuna.

Veselim se predstavitev monografije v Slovenskem domu Zagreb, ko bodo razmere to dovoljevale. Do takrat pa nam, prosim, zaupajte še nekaj vsebinskih poudarkov.

Obdelala sem 46 samostanov in 16 cerkvic ter kapelic na področju Hrvaške, Slovenije, Banata in Bačke. Monografija je opremljena s številnimi fotografijami še obstoječih samostanov in tlorisi ter slikami razvalin nekdanjih. Pišem tudi o tem, da je bil pavlinski red ukinjen po zaslugi sina Marije Terezije, Jožefa II, takrat so samostani začeli propadati, a dokončno je bila večina uničenih za časa turških osvajanj. Pomembno se mi zdi, da vse to ostane zapisano. Tudi to, da so mnogi samostani s cerkvami obnovljeni in služijo svojemu namenu ter v njih lahko še dandanes občudujemo mogočna dela slovenskih in hrvaških pavlinskih kiparjev in slikarjev.

(akm)

Poezija močnejša od covida

V Samoboru so tudi letos, kljub omejitvam zaradi covida, pripravili pesniško srečanje. Tokratnemu, že 32. festivalu, ki je trajal od 31. maja do 12. junija, so organizatorji nadel še dodatni naslov: Ženska je življenju največje bogastvo. In tudi letos smo na njem imeli slovensko predstavnico.

Festival ljubezenske poezije Vrazova Ljubica je tradicionalno pesniško srečanje, utemeljeno leta 1990 v spomin na Julijano Cantilly (1812-1842), znamenito Samoborko in nečakinjo Ljudevita Gaja, v katero je bil zaljubljen slovensko-hrvaški pesnik, ilirec Stanko Vraz (1810-1851). Vraz je njej v čast napisal pesniško zbirko Đulabije, kjer ji je nadel ime Ljubica. Samoborci so na srečo, kljub pandemiji Covida-19, uspeli ohraniti kontinuiteto prireditve. O tem, kako dobro se pesniki počutijo v Samoboru

Članica Slovenskega doma Zagreb Marjeta Trkman Kravar je recitirala pesem, ki jo je samo za to priložnost spisala Slavica Jarkovič. Foto: akm

so govorili številni sodelujoči. Prav tako pa je tudi tokrat festival obiskalo veliko ljubiteljev poezije, med obiskovalci so bili tudi člani in članice Slovenskega doma Zagreb in Sveta slovenske nacionalne manjšine Mesta Zagreb, ki je bil že devetič partner festivala. Vrhunec dogajanja je bil zadnji večer, ko smo navzoči izjemno uživali v pesniškem in glasbenem programu. Pesniki in obiskovalci smo se ob prihodu v Samobor najprej zbrali pred Samoborskim muzejem, ob spomeniku Stanka Vraza in njemu v čast položili cvetje, nato pa smo se kot običajno sprehodili do Ljubičinega groba ob župnijski cerkvi Sv. Anastazije. Po pozdravnih nagovorih in polaganju cvetja tudi na Ljubičin grob, se je srečanje nadaljevalo v Prehodu hrvaških pesnikov. Tam se nam je predstavil pesnik Enes Kišević, čigar verze Žena je životu/ najveći imetak./ I ukras. I Majka./ I vječni početak so vklesali v marmorno ploščo, ki bo od zdaj krasila ta prehod. Vsi skupaj smo se nato preselili v park pred Galerijo Prica. Med prijetnimi zvoki kitare in prepevanjem kantavtorice Lidije Bajuk so navzoči pesniki recitirali svoje pesmi. Organizatorji pa so tokrat naredili tudi izjemo, saj je avtorico teh vrstic doletela čast prebrati pesem Čakam te slovenske pesnice Slavice Jarkovič, ki jo je k sodelovanju povabil Svet slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb. Pesnica, ki je iz Krškega, živi in dela pa v Kopru, se festivala žal ni mogla udeležiti, se nam je pa predstavila s temi besedami: „Že v osnovni šoli sem začela s pisanjem, spisi za šolska glasila, pisanje dnevnika... V srednji šoli se je med besedami našla tudi stezica poezije, ki se še danes prepleta med prvo pesniško zbirko Zajtrk smehljajev (2008) in drugo zbirko V sobi srca (2020).

Zelo rada pišem, zame je to sprostitve, meditacija. Čustvom dovolim, da se izrazijo, zaživijo in pozdravijo. Delam v vrtcu kot

Pesem Čakam te, ki jo je posebej za festival v Samoboru napisala Slavica Jarkovič:

Čakam te.

Na preprogi biserne rose,
med zlatimi prameni jutranjega sonca.

Slišim te.

Tvoj dih objema moje telo
in prebuja molčeče reke
najinih skrivnih potovanj.

Čutim te.

Oblečeš me v slap cvetlic
in me poljubiš na poglede najinih oči.

Ob meni si.

Tvoja topla dlan
prižiga nove svetove
misli in srca.

pomočnica vzgojiteljice in sem srečna med tako čisto, iskreno in ljubeznivo dušo otrok.“

Na letošnjem festivalu sta bila predstavljena tudi dva zbornika hrvaških ljubezenskih pesmi, prvič prebranih na festivalih leta 2019 in 2020. Pesniki so ju prejeli v spomin.

S posebno čustvenimi besedami smo se poslovili od enega od ustanoviteljev festivala, samoborskega pesnika Josipa Prudeusa, ki ga žal ni več med nami. Obljubili smo, da bomo njegovo idejo o pomembnosti festivala prenašali še naprej...

Marjeta Trkman Kravar

Pesniki pred Vrazovim spomenikom pri Samoborskem muzeju. Foto: mm

Miniaturna podoba Franceta Prešerna v Muzeju za umetnost in obrt

Slovenski umetnostni zgodovinar Ferdinand Šerbelj je, kot so v začetku julija poročali slovenski mediji, v zagrebškem Muzeju za umetnost in obrt našel miniaturo - podobo Franceta Prešerna. Odkril jo je po naključju med spletnim pregledovanjem obsežne zbirke, ko je „po svoji že kar pregovorni sistematičnosti umetnostnega zgodovinarja analiziral sliko za sliko“, je na spletu poročala Družina. Podoba je datirana v sredino 19. stoletja.

Slika z naslovom Portret plavokosog muškarca nosi inventarno oznako MUO-018031:miniatura in je del slikarske zbirke Muzeja za umetnost in obrt. Ta ima sicer po nekaterih navedbah največjo hrvaško zbirko z nekaj tisoč predmeti, med drugim tudi več kot šest tisoč slikarskih del. Zbirka je odprta za javnost na spletu.

Umetnostni zgodovinar dr. Šerbelj, ki je dolgoletni svetnik in kustos Narodne galerije Slovenije, je prepričan, da so se z najdbo približali avtentični podobi Prešerna. „Ujema se z opisi, kot nam jih je zapustila pesnikova sestra, da je imel sive oči, svetlejša lase... Z najdene podobe je jasno razvidno, da je doslej znani portret Goldenstein naslikal kot 'kopijo' tega akvarela; po mali sliki, dimenzije so 8 krat 7 cm, je naslikal veliko oljno sliko, ki jo vsi poznamo,“ je povedal dr. Šerbelj, ki sicer meni, da tudi ta miniaturni akvarel, katerega avtor naj bi bil prav tako Goldenstein, verjetno ni nastal za časa pesnikovega življenja, gotovo pa ne v živo. Ni namreč znano, da bi za časa Prešernovega življenja nastal kak njegov portret, saj da je pesnik odklanjal portretiranje.

Franz Kurz zum Thurn und Goldenstein (1807–1878) je Prešernov portret, ki velja za prvo in tudi najbolj prepoznavno upodo-

bitev našega velikega pesnika, naslikal leto po pesnikovi smrti. Bil je Nemec po rodu, v Sloveniji pa je živel od leta 1835 do 1867. „Dejstvo je, da sta se Goldenstein in Prešeren poznala, dejstvo pa je tudi, da se po pesnikovi selitvi v Kranj nista več videla. Torej ga je naslikal po svojem slikarskem spominu, spominu iz pesnikovih najlepših in najbolj ustvarjalnih let v Ljubljani,“ je še pojasnil Šerbelj.

Kako je ta miniaturna zašla v zagrebški muzej je skrivnost, ki najbrž nikoli ne bo pojasnjena.

Nedavno odkrit Portret plavokosog muškarca, Zbirka slikarstva MUO. Foto: MUO

(dab)

Venec za Stanka Vraza

Na spominski plošči Stanku Vrazu (30. junij 1810, Cerovec – 20. maj 1851, Zagreb) na pročelju stavbe HAZU na zagrebški Opatički ulici, kjer je živel in ustvarjal, so člani Sveta slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb položili venec. S kratkim kulturnim programom so obudili spomin na slovensko-hrvaškega pesnika, ki skupaj s Petrom Preradovićem in Ivanom Mažuranićem velja za najpomembnejšega pesnika hrvaške romantike in prvega hrvaškega profesionalnega pisatelja. Na vsakoletnem tradicionalnem poklonu Stanku Vrazu se sicer zbere lepo število pripadnikov slovenske manjšine. Žal letos ni bilo tako, zaradi bolezni in bojazni pred okužbo s koronavirusom je bila tokrat udeležba pičila.

(akm)

Obujanje spomina na Stanka Vraza je na orglicah popestril naš član Marjan Dirnbek. Foto: akm

Umetniška poslikava za ohranitev čebel

Ob svetovnem dnevu čebel je na eni od stavb Atlantic Grupe nastal mural, ki opozarja na pomen čebel. Avtor je hrvaški umetnik Miron Milić, delo pa so podprli slovenska država ter gospodarstveniki iz obeh držav.

Generalna skupščina Organizacije združenih narodov (OZN) je pred štirimi leti soglasno sprejela resolucijo, s katero je 20. maj razglasila za Svetovni dan čebel. Glavna pobudnica obeležitve dneva čebel je bila Čebelarstva zveza Slovenije, datum pa označuje obdobje največje aktivnosti čebel (na severni polobli) in datum rojstva začetnika slovenskega čebelarstva Antona Janše, rojenega leta 1734.

Študije kažejo, da se populacija čebel in opraševalcev kritično zmanjšuje, brez njih pa bi izgubili vrsto živil.

Tik pred predsedovanjem Slovenije Svetu Evropske unije smo ob Svetovnem dnevu čebel tudi v Zagrebu opozorili na globalno pomembnost čebel za človeka.

Na vzhodni vpadnici v mesto, ob Slavonski aveniji, eni najbolj prometnih cest v Zagrebu, je bilo 20. maja 2021, prav na Svetovni dan čebel, postavljeno umetniško delo, mural znanega hrvaškega umetnika **Mirona Milića**, ki ponazarja zaščito in sobivanje s čebelami. Zaradi nadaljnje promocije in distribucije je mural naslikan na pano.

Prireditve ob postavitvi murala, ki jo je podprla javna agencija SPIRIT Slovenija, so se udeležili pobudniki in podporniki projekta - veleposlanik Republike Slovenije v Zagrebu **Vojislav Šuc**, predsednik SLO CRO Poslovnega kluba **Saša Muminović** in **Ivan Mišetić**, generalni tajnik Atlantic Grupe, ki je za mural od-

stopila prostor na eni od svojih stavb. Mural je del prizadevanj za ozaveščanje o nujni zaščiti edinstvenih opraševalcev, od katerih je odvisna kar tretjina človeške hrane.

(mtk, po spletni strani SLO CRO Poslovnega kluba slovenskih in hrvaških gospodarstvenikov)

Mural hrvaškega umetnika Mirona Milića.

Naš član navdušil na 6. Cvitarijadi

Na mednarodnem srečanju orgličarjev, 6. Cvitarijadi v Zadru, je tudi letos nastopil član Slovenskega doma Zagreb **Marjan Dirnbek**. Srečanje je organiziralo združenje *Zvuci zavičaja*, nastopali pa so najboljši ustni harmonikarji iz Avstrije, Slovenije, Italije, Bosne in Hercegovine ter Hrvaške.

Orglice so zvenele v lepo zvezdnato zadrsko noč, program je bil zanimiv in pester, za vsakogar nekaj. Naš član, ki sicer občasno nastopa na prireditvah Slovenskega doma Zagreb, uspešen pa je tudi na mednarodnih festivalih orgličarjev v Sloveniji (Mokronog, Mirna in Domžale) ter hrvaški Istri (Gračišće), je zadrskemu občinstvu zaigral dve pesmi: italijansko Funiculi, Funiculà in slovaško Tancuj, tancuj, vykrúčaj, za kar je bil nagrajen z velikim aplavzom.

(ma)

Marjan Dirnbek na Cvitarijadi v Zadru. Foto: nn

Slovenski jezik in novo šolsko leto

Začelo se je novo šolsko leto, ki je spet polno izzivov. Veliko teh je tudi pred učitelji slovenskega jezika, tako v hrvaških šolah, kot tudi v slovenskih društvih na Hrvaškem. Da bi obdržali svoje učence ter širili in negovali slovenski jezik in kulturo, se morajo včasih boriti z bolj razširjenimi jeziki: angleškim, nemškim, španskim in celo turškim, ki nekatere otroke pritegne zaradi priljubljenih nadaljevanj.

Na Hrvaškem se je mogoče slovenskega jezika učiti na 4 načine (v to niso vključeni lektorati in zasebne šole tujih jezikov): kot **dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture** (DPS), ki poteka v slovenskih društvih in ga financira Ministrstvo izobraževanja znanosti in športa Republike Slovenija (MIZŠ); kot **učenje slovenskega jezika in kulture po modelu C**, ki poteka v hrvaških izobraževalnih institucijah in ga financira hrvaško izobraževalno ministrstvo; v Varaždinski županiji poteka v tamkajšnjih izobraževalnih ustanovah poseben program **Učenje slovenskega jezika in kulture v Varaždinski županiji**, ki financira MIZŠ; četrti model so različni **tečaji** v okviru slovenskih društev. Učenje slovenskega jezika se je na Hrvaškem do pojava epidemije Covida-19 kar lepo širil in v nekaterih slovenskih društvih se je povečevalo zanimanje otrok za učenje slovenščine. Učenje po modelu C se je razširilo tudi v nekaterih osnovnih šolah v Primorsko-goranski in Istrski županiji. V šolskem letu 2020/2021 se je dopolnilnega pouka (DPS) udeležilo 287 učencev. Po mo-

delu C se je učilo 221 učencev in dijakov. V Varaždinski županiji pa je pouk slovenskega jezika po tamkajšnjem programu obiskovalo kar 95 učencev. Upamo, da se bo število učencev in dijakov tudi v pravkar začetem šolskem letu povečalo in da bo veliko otrok vzljubilo jezik svojih prednikov. V tem upanju pa vsem želim srečno in uspešno novo šolsko leto.

Barbara Riman

Vodstvo Zveze slovenskih društev naproša vse, ki si želite, da bi se vaši otroci ali vnuki v osnovni ali srednji šoli učili slovenskega jezika in poznate ravnatelja šole, ki jo otroci obiskujejo, da se oglasite Zvezi po elektronski pošti zveza@slovinci.hr ali telefonu 091 909 48 48, da bi poskusili uvesti učenje slovenščine po modelu C tudi v šoli vašega otroka ali vnuka. Na Zvezi bodo veseli vaših klicev ali elektronskega sporočila!

Jezikovne drobtinice

Vsak dan petnajst novih knjig

Tri desetletja slovenske države, ustanovljene 25. junija 1991, so tudi priložnost za različne analize in preglednice. Za Novi odmev smo izbrali nekaj podatkov o številu slovenskih knjig in slovenskih besed.

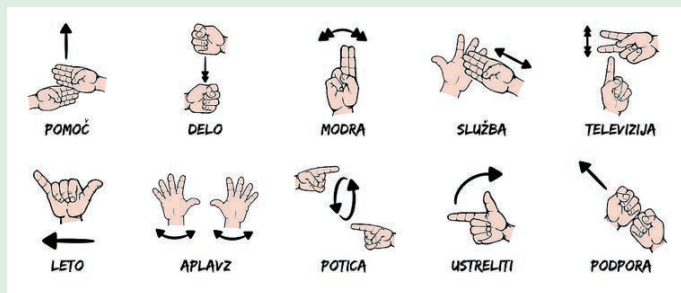
V Sloveniji vsako leto izide okoli 5500 različnih knjig. To pomeni, da je vsak dan na voljo 15 novih knjig. Največ je strokovnih priročnikov, približno tisoč enot pa je slovenskega leposlovja. V zadnjih petih letih je bralstvo na letni ravni dobilo 170 novih slovenskih romanov in od deset do 20 dram. Vseh besed slovenskega jezika je natanko 356.912. Zbrane so v spletnem seznamu, ki je dostopen na tej povezavi: <http://bos.zrc-sazu.si/besede.html>. Število besed, uvrščenih v Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je bistveno manj: skupaj jih je 110.180. Spletni SSKJ je skupaj z drugimi slovenskimi slovarji prosto dostopen na portalu Fran (<https://www.fran.si/>). Odlična novica je, da se je v začetku novega šolskega leta Franu pridružil tudi – Franček. Na povezavi: francek.si so osnovnošolcem in dijakom ter vsem, ki se učijo slovenščine, na voljo pojasnila o pomenu slovenskih besed, njihovih sopomenkah, izgovoru in pregibanju teh besed itd.

Jezik v resoluciji in ustavi

Kako ohraniti lepo slovenščino in jo hkrati tudi posodobljati in še bolj približati govorcem slovenskega jezika? Veliki načrti za petletno obdobje so zapisani v novem nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021-2025, ki so ga 1. junija sprejeli poslanci Državnega zbora. Velik poudarek je tudi na skrbi za materinščino med Slovenci v sosednjih državah. Resolucija je dostopna na tej povezavi: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>. Letošnji junij se bo sicer v slovensko zgodovino vpisal predvsem po vpisu slovenskega znakovnega jezika in jezika gluhoslepih v ustavo; Slovenija je tako postala peta država v Evropi, ki je pravico do uporabe znakovnega jezika zapisala v svojo ustavo ter prva na svetu, ki je na ustavni ravni uredila tudi pravico do svobodne uporabe in razvoja jezika gluhoslepih. Vse, kar vas zanima o čudovitem svetu sporazumevanja z rokami, lahko preberete na tej povezavi: <https://www.znakovnijezik.si/>.

(jpt)

Zabavno in poučno

Poletni tabor slovenščine na Platku in v Trogirju

Na Platku in v Trogirju sta bila sredi julija prva poletna tabora slovenskega jezika za osnovnošolce in srednješolce, člane slovenskih društev na Hrvaškem. Tabora je organizirala Zveza slovenskih društev na Hrvaškem s podporo Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Udeležili ste se ju tudi mladi članici Slovenskega doma Zagreb, Lucija je bila na Platku, Mateja v Trogirju. Tukaj so njihovi vtisi.

Lucija Gulič, 12 let: „Bilo je enkratno! Imeli smo dve zelo dobri animatorki, obiskali smo gozdove, se spuščali v kolutih po velikem toboganu, pešali po hribih, zelo dobro jedli v planinskem domu... Verjeli ali ne, v teh dveh dneh smo spoznali tudi slovenščino z učiteljico Evo Ciglar in to na lep, sproščen in zanimiv način. Naredili smo slovenski zemljevid, narisali slovensko zastavo, reševali naloge iz pobarvanke... Ne vem v kakšno Slovenko se bom razvila, ampak vse bližje mi je občutek, da sta mi oči in stari oči Slovenca. Spoznala sem veliko prijateljic in prijateljev: Karin, Keiro, Dario, Viktorio, Petro, Arona, Tomo..., in mnoge druge. Bili smo vsi prijatelji, brez kakršnega koli rivalstva. Lepo bi bilo, če bi naslednji tabor trajal več dni. Pa še nekaj: preživeli smo dneve skoraj brez mobilnega. Podnevi je bil zunaj slab signal, ponoči smo pa bolj ali manj spali!”

Mateja Medaković, 16 let: „Na poletnem taboru v Trogirju je bilo zelo zanimivo. V samo dveh dneh pouka smo se veliko naučili. Naša učiteljica Vera Hrga je bila odlična in nas je poučevala na zabaven način. V prostem času smo imeli sproščene in zabavne aktivnosti. Spoznala sem nove in dobre prijatelje: Anjo, Diano, Matka in Leona. Upam, da se naslednje leto spet vidimo.”

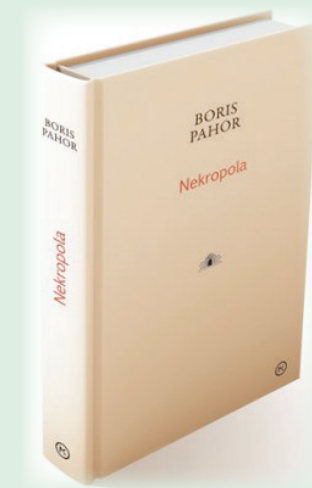
Učiteljica Vera Hrga z učenci v Trogirju. Obe foto: FB Zveza slovenskih društev na Hrvaškem

Poletni tabor na Platku.

Priporočilo iz knjižnice

Tokrat vam iz našega bogatega knjižnega zaklada priporočamo knjigo tržaškega zamejskega pisatelja Borisa Pahorja, ki je 26. avgusta slavil častitljivi 108. rojstni dan. To je priložnost, da se spomnimo na njegov roman Nekropola, zadnje čase ene od bolj iskanih slovenskih knjig. Delo se še po več kot petih desetletjih od svojega prvega izida bere povsem aktualno, saj je moderno napisana, a hkrati presunljiva memoarska pripoved o življenju v taborišču, ki je zasnovana kot vznik spominov ob njegovem ponovnem obisku. Poleg romanov Imre Kertésza in Prima Levia je to eden najboljših in najpomembnejših romanov o grozotah holokavsta in taborišču smrti. Na naših knjižnih policah jo najdete tako v slovenščini kot v hrvaškem prevodu Jagne Pogačnik.

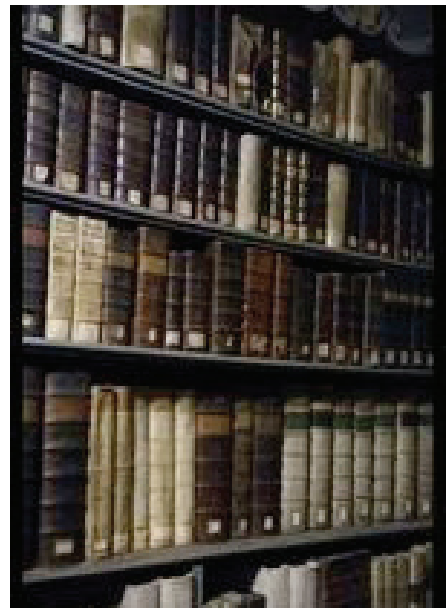

Peter Pavel Glavar - osebnost zlate dobe čebelarstva na Kranjskem

Letos mineva 300 let od rojstva Petra Pavla Glavarja (1721-1784), slovenskega duhovnika, gospodarstvenika in mecena, ki je pomembno vplival na razvoj čebelarstva na Slovenskem, poučeval pa je tudi kmete, kako obdelovati zemljo, da bo obilneje rodila in kako poskrbeti, da bo živina bolj zdrava. Bil je tudi dobrotnik, ki ni nikomur odrekel pomoči, svoje premoženje pa je po smrti zapustil siromašnim, ostarelim in bolnim na Kranjskem in Dolenjskem.

Slovenski zgodovinar Ivan Vrhovec je leta 1885 o Petru Pavlu Glavarju v Ljubljanskem zvonu zapisal: „Bil je eden največjih dobrotnikov svojih trpečih bratov in vzor slovenskega rojaka. Vse življenje ga je navduševala le ena želja: izboljšati gmotno in duševno stanje ubogega slovenskega kmeta – trpina. Najprej pri Sv. Petru na Kranjskem (sedanji Komendi), od leta 1766 pa na Lanšprežu na Dolenjskem. Že kot kaplan, zlasti pa župnijski vikar, je kmetom svetoval, kako lahko več pridelajo, pa tudi dobro prodajo svoje pridelke. Zlasti žitarice, med njimi oves, pa tudi med in vosek. S tem poukom je nadaljeval na Lanšprežu, kjer je gojil plemensko živino, zasadil velik vinograd, imel mlin, nabavil mlatilni stroj, pogozdil goličave, predvsem pa se posvetil čebelarjenju.“

Večini od vas je ime Peter Pavel Glavar manj znano, kot čebelarska turistična vodnica in interpret kulturne dediščine, predvsem v vlogi kraljice in cesarice Marije Terezije, pa sem se s tem imenom velikokrat srečevala. Njegova izjemna osebnost me je globoko prevzela.

Glavarjeva knjižnica v Komendi.

Na povabilo Sveta slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb sem pred nekaj leti imela priložnost obiskati Komendo, v kateri je preživel otroštvo in del odraslega življenja in se „v živo“ srečati z njegovo zelo zapleteno življenjsko zgodbo. Glavar je bil nezakonski sin dekle in komandanta malteške viteške posesti v Komendi, barona Petra Jakoba Testa-ferrate, rojen in krščen za Petra Pavla je bil v Ljubljani 2. maja 1721. Mati ga je verjetno zaradi strahu pred obrekljivci pustila v Komendi, na posestvu njegovega očeta. Otroštvo je preživel pri rejniški družini Basaj. Peter Pavel Glavar je šele kot študent dognal, kdo je njegov pravi oče. Oče ga je lepo sprejel in materialno preskrbel. V duhovnika ga je leta 1744 posvetil senjski škof Benzoni, svojo prvo mašo je Glavar daroval na Trsatu nad Reko. S Trsata se je kot mlad duhovnik peš odpravil v Komendo, kjer je od očeta dobil v upravljanje posest, a ga ta kljub vsemu ni priznal za sina. Pod Glavarjevo upravo se je v Komendi veliko gradilo in rezbarilo, zelo je skrbel tudi za šolanje otrok. Leta 1766 se je preselil v Lanšprež, kjer se je posvečal zlasti čebelarstvu. Imel je 200 panjev. Napisal je prvo slovensko čebelarsko knjigo. Neposredno je vplival na vsebino čebelarskega patenta, ki ga je 8. aprila 1775 izdala Marija Terezija. Njegov čebelarski nauk uči, da je strogo prepovedano morjenje čebel. Uporabljal je nakladno čebelarjenje, rojenje je uravnaval z naravnimi in prisiljenimi roji, poznal je praho matic s troti v zraku, za prevoz čebel na pašo je uporabljal voz z vzmetenjem in čebelaril v štiri-nadstropnem panju s poslikanimi panjskimi končnicami. Pri učenju načina in veščin čebelarjenja je opisoval preglede, ocenjevanje, razvrščanje in označevanje panjev, spremljanje pregledov panjev, dogodkov in ukrepanja ter vodenje čebelarskega registra. Naročal je sistematič-

no pregledovanje panjev in spremljanje stanja (trikrat na leto), razvrščanje v pet razredov ter določanje ukrepov čebelarjenja za vsak panj. Opozarjal je tudi na zdravje čebel. Razvil je svoje talente in veliko naredil za dobro vseh. Vsi Glavarjevi življenjepisci poudarjajo njegovo veliko darežljivost in dobroto. Svoje pomoči ni odrekel nikomur. V oporoki je kot glavne in popolne dediče svojega premoženja določil revne in onemogle bolnike, brez razlike stanu iz komendske župnije in izmed podložnikov lanšpreške graščine. Določil je tudi, naj se njegova graščina Lanšprež proda in z izkupičkom sezida bolnišnica v Komendi.

V njegovem življenju obstaja še veliko zanimivosti. Če ste radovedni in vas življenje tega znamenitega Slovenca kaj bolj zanima, vam vsekakor priporočam ogled igranega dokumentarnega filma o njem, ki ga najdete na spletu: <https://4d.rtvlo.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/148661225>

Res je prav, da se ga spomnimo kot zaslužnega med velikani slovenskega naroda.

Marjeta Trkman Kravar

Spomenik Petra Pavla Glavarja v Komendi. Obe foto: MTK

110 let od smrti pionirja letalstva

V začetku tega leta je minilo 110 let, odkar se je v Beogradu med poletom z letalom smrtno ponesrečil prvi slovenski in takrat eden redkih svetovnih letalskih konstruktorjev in letalcev Edvard Rusjan. Med preletom Kalemegdana je strmoglavil z letalom, ki sta ga z bratom Josipom - Pepijem zasnovala in izdelala v Zagrebu, v delavnici bogatega trgovca Mihajla Merčepa.

Edvard Rusjan se je leta 1868 rodil v Trstu, očetu Francu, ki je bil sicer doma z Goriškega in materi Graziji, ki je izhajala iz furlanske Medeeje. Edvard je bil drugi sin za prvorojenecem Josipom - Pepijem in kot otrok in mladenič se je ukvarjal s kolesarstvom, a že kmalu, v prvih letih 20. stoletja, se je ob prebiranju strokovne literature navdušil nad takrat naglo rojevajočim se letalstvom. Tudi sam je začel razmišljati, kako bi naredil letalo in za začetek je nastala letalska maketa, izdelana iz kartona in iz bambusovih palic, imenovana Papirnata vragolija. Navdušenje nad letalstvom ga je popeljalo na srečanje letalskih pionirjev septembra 1909 v Montichiari pri Brescii. Tam je od francoskega letalca Louisa Bleriota kupil motor znamke Anzani s 15-imi konjskimi močmi, s katerim je njegov prejšnji lastnik preletel Rokavski preliv.

Edvard Rusjan pri svojem letalu.

Pri snovanju in izdelavi pravega letala mu je pomagal brat Josip, delala pa sta kar v očetovi sodarni. Jeseni leta 1909, ko so letalski zanesenjaki na različnih koncih sveta kar tekmovali, kdo bo z letalom poletel višje in dlje, sta tudi brata Rusjan izdelala svoje prvo letalo EDA, dolgo 12 metrov z razponom kril 8 metrov. EDA je prvič poletela novembra tega leta, na višini dveh metrov je letela 60 metrov daleč. Že konec tega meseca je letalo v zraku zdržalo celih 600 metrov, v začetku decembra pa je Edvard z njim dosegel višino 12 metrov.

Delo se je nadaljevalo z trokrilcem EDA-II z mnogimi tehničnimi izboljšavami, a se je žal razbilo. EDA-III in EDA-IV sta bila spet dvokrilna zrakoplova, naslednji pa so bili enokrilni. Bratoma je pomagala tudi sestra Luiga Gigija, ki je šivala platna kril. Rusjani so nadaljevali z delom in tako je nastalo še šest novih letal. Proizvodnjo sta preselila v bližino Mirna, kjer sta na bližnjih travnikih pred javnostjo preizkušala svoje

stvaritve. Tako je nastalo goriško-mirensko letališče.

Edvard je na prvi letalski prireditvi nastopil z Edo-V in Edo-VI, 28. marca 1910. Z Edo-VI je na mitingu 29. junija tega leta poletel 40 metrov visoko in preletel celo mirensko polje.

Po izdelavi Ede-VII je Rusjanoma začelo primanjkovati denarja in finančno pomoč sta iskala v tujini. Edvard je leta 1910 spoznal zagrebškega fotografa in premožnega trgovca Mihajla Merčepa in ta mu je ponudil sodelovanje. Brata sta se tako preselila v Zagreb. Septembra 1910 je nastal prototip letala z motorjem GNO-ME moči 50 konjev. To letalo je vzletelo po vsega 28-ih metrih, kar je bil takrat rekord v svetovnem merilu.

Brata sta se leta 1911 po uspešnem nastopu v Zagrebu odpravila na promocijsko turnejo po balkanskih mestih. Tako sta prišla v Beograd in kljub vetrovnemu vremenu se je Edvard 9. januarja odločil za polet. Vzletel je s polja pod Kalemegdanom in uspešno preletel beograjsko trdnjavo in železniški most na Savi. Gledalci so bili navdušeni, dokler ni njegovemu letalu močan sunek vetra zlomil krilo, ki je padlo v Savo, letalo pa je z Rusjanom strmoglavilo ob vznožju Kalemegdana, ob železniški progi. Edvard je bil hudo poškodovan in je umrl med prevozom v bolnišnico. Pokopali so ga v Beogradu, pogreba se je udeležila 15-tisočglava množica.

Edvard Rusjan ni bil le pionir slovenskega letalstva, pač pa eden od začetnikov letenja na širšem območju srednje in vzhodne Evrope. Po njem se imenujeta letališče v Mariboru in goriški aeroklub, v Brežicah pa deluje društvo ljubiteljev letalstva z njegovim imenom. Leta 2007 je veleposlaništvo Slovenije obnovilo in uredilo Rusjanov grob v Beogradu, na kraju, kjer je strmoglavil, pa obiskovalce na ta dogodek opozarja spominsko obeležje.

(poj/dab)

Nesreča v Beogradu. Obe foto: www.edvard-rusjan.it

Slovenija in Hrvaška - športni velesili

Na Olimpijskih igrah v Tokiu, ki so bile zaradi pandemije prestavljene in na katerih ni bilo gledalcev, so se slovenski in hrvaški športniki spet dobro odrezali. Kaj dobro, odlično! Enako velja tudi za Paraolimpijske igre. Če kje, potem sta državi v svetovnem merilu nadpovprečno uspešni v športu.

Hrvati z osmimi medaljami v Tokiu

Po rekordnem Riu 2016 z desetimi olimpijskimi medaljami, od tega celo petimi zlatimi, so hrvaški olimpijci v Tokiu osvojili osem medalj: 3 zlate (**Matea Jelić** - taekwondo, **Martin** in **Valent Sinković** - veslanje ter **Nikola Mektić** in **Mate Pavić** - tenis, 3 srebrne (**Tonči Stipanović** - jadranje, **Tin Srbić** - gimnastika ter **Marin Čilić** in **Ivan Dodig** - tenis) in dve bronasti (**Damir Martin** - veslanje in **Toni Kanaet** - taekwondo).

Največje presenečenje je bila zlata medalja v tenisu, šele tretjič v zgodovini olimpijskih iger sta pri moških v finalu igrala dva para iz iste države. Nazadnje se je to zgodilo leta 1908 v Londonu, kjer so slavili Britanci. Ena od glavnih hrvaških adutinj, „kraljica diska“ **Sandra Perković** ni uspela osvojiti tretje zlate olimpijske medalje, po Londonu 2012 in Riu. Finale je končala na četrtem mestu.

Slovencem 5 medalj

Slovenskim športnikom je v Tokiu uspelo osvojiti rekordne tri zlate medalje (**Benjamin Savšek** - kanu na divjih vodah, **Primož Roglič** - kolesarstvo, kronometer, **Janja Garnbret** - špor-

Janja Garnbret je prva nosilka zlate medalje v športnem plezanju na olimpijskih igrah
Foto: www.olympics.com

Teniški dan za zgodovino-hrvaški četverec v finalu dvojic: Mate Pavić, Nikola Mektić, Ivan Dodig, Marin Čilić (z leve). Foto: Li Yibo/Xinhua News/Profimedia

tno plezanje) ter po eno srebrno (**Tina Trstenjak** - judo) in bronasto (**Tadej Pogacar** - kolesarstvo, cestna dirka). Kar ob vsem tem še posebej izstopa, sta prvi kolesarski medalji, ki pa nista bili presenečenje, saj je Pogačar pred OI spet dobil Tour de France, Roglič pa je tudi v samem vrhu, kar je po OI dokazal z zmago na dirki po Španiji. Še bolj zgodovinska pa je zlata Garnbretove v športnem plezanju, saj je bila ta disciplina prvič na olimpijskih igrah. Blizu medalji so bili tudi košarkarji, ki so z

izjemnim Dončićem za las zgrešili veliki finale z ZDA in na koncu osvojili 4. mesto.

(akm, dab) 🗨️

Na paraolimpijskih igrah so uspešno nastopali tudi slovenski (dve medalji) in še posebej hrvaški športniki. Slednji so domov prinesli kar 7 odličij.

Hrvaški in slovenski športniki se kar pogosto srečujejo na raznih tekmovanjih. V kvalifikacijah za svetovno nogometno prvenstvo v Katarju sta Slovenija in Hrvaška v isti skupini. Po dokaj srečni zmagi Slovenije v Ljubljani (1:0), je Hrvaška v Splitu povsem nadigrala blede Slovenijo s 3:0. Pred kratkim sta se pomerili tudi odbojarski reprezentanci in sicer v osmini finala evropskega prvenstva. Zmagala je Slovenija, ki je na koncu že tretjič po letu 2015 postala evropska podprvakinja.

Ne pozabimo slovenskih jedi

Ko sem šla po gobe, a nisem še „šla po gobe“

Ne „pijem kot goba“! Hvala Bogu tudi še nisem „šla po gobe“, no, da ne boste rekli da govorim in pišem „kot da sem se norih gob najedla“, bom tokrat raje pisala samo o mojem konjičku, ki je med ljudmi zelo priljubljen. Večina vas ne ve, da tudi jaz zelo rada hodim po gobe in jesen je pravi čas za to! Seveda, da bi bili uspešni pri iskanju gob, morate poznati pravi kraj, pravi čas, položaj lune, pravo temperaturo in si želeči malo dežja, da bo vse „rastlo kot gobe po dežju“... Hja, in prvi morate biti!

O gobah bi se dalo ogromno napisati, o takšnih lepih in dobrih za jesti, kakor tudi o tistih, ki so užitne samo enkrat. Zato sta pri gobarjenju previdnost in znanje mati modrosti!!!

Nabiranje gob vsakdo doživlja po svoje, nekateri to obešajo „na velik zvon“, drugi so bolj skrivnostni in je od njih težko izvedeti, kje in kdaj so jih nabirali. Nabiranje gob je neke vrste vračanje k naravi. Med nabiranjem se po gozdu sprehajamo in smo v neposrednem stiku z naravo. Ker so gobe pomembne za gozd, ne smemo pozabiti, da je njihovo nabiranje zakonsko omejeno.

Ker nisem samo strastna ljubiteljica gobarjenja, ampak tudi pravi gurman, vam je takoj jasno, da jih v svoji kuhinji zelo rada pripravljam. So lahko odlična popestritev vsakdanjega jedilnika kot glavna jed, prikuha ali samo začimba. Lahko jih shranimo tudi kot ozimnico.

Posamezne vrste pražimo (z jajci), pečemo na žaru, v ponvi ali pečici, dušimo, gratiniramo, paniramo in cvremo, mariniramo in tako naprej. Ob tem pa še povejmo, da gobe pripravljamo na hitro oziroma na zob (al dente), saj z daljšanjem termične obdelave postajajo vse težje prebavljive. Z začimbami varčujemo, zadostujeta že sol in sveže mleti poper.

Gobe so po lastnostih najbolj podobne mesu. So hranljive in se jih zato hitro najemo.

Kljub številnim zanimivim receptom, jaz osebno iz njih najraje skuham okusno rižoto, gobovo juho ali pa gobovo omako.

Rižota z gobami

Potrebujemo: 60 dag gob, 3 žlice oljčnega olja, 7 dag masla, 2 stroka česna, 1 čebulo, 2 žlici narezanega peteršilja, 2 vejici timijana, 2 skodelici riža, sol po okusu, nastrgan parmezan, 4 skodelice jušne osnove.

Priprava: Gobe očistimo in narežemo na tanke lističe. Na oljčnem olju prepražimo čebulo, dodamo česen, gobe, timijan in peteršilj in dušimo do suhega. Dodamo neoprani riž (najboljši je arborio) in ves čas mešamo, da ostekleni. Zalijemo z zajemalko segrete jušne osnove, dodamo ščepec soli in premešamo. Ko riž vpije vso tekočino, dodamo naslednjo zajemalko jušne osnove, mešamo in pustimo, da se vsaka zajemalka vpije, preden dodamo naslednjo. To ponavljamo kakšnih 15 minut, nato poskusimo ali je riž kuhan. Preverimo tudi ali je dovolj slano. Ko je riž kuhan, odstavimo, dodamo maslo in parmezan. Pojemo čimprej, da je rižota še primerno vlažna. Postrežemo s hrustljivo solato.

Gobova juha s krompirjem

Potrebujemo: 10 dag olja, 5 dag čebule, 3 stroki česna, zelen peteršilj, 1/2 kg svežih gob, 1/2 kg krompirja, 3 dag moke, 2 1/2 l

vode, 4 sveži paradižniki, vejica majarona, sol, poper, kis, 1 dl smetane.

Priprava: Čebulo, česen in zelen peteršilj zelo na drobno sesekljamo in popražimo na maščobi le tako dolgo, da zadišijo. Dodamo očiščene in na listke narezane gobe. Vse skupaj pražimo še četrto ure. Dodamo na drobne kocke narezan krompir in pražimo še nekaj minut. Pomokamo in zalijemo. Šele, ko se krompir že skuha, juhi primešamo še olupljene in sesekljane paradižnike, dodamo majaron, solimo in okisamo. Juho odstavimo in ji, po želji, prilijemo kislo ali sladko smetano.

Nasvet: Juho popramo, ko je že na mizi, saj nekatere gobe (če imamo juho iz več vrst), lahko z dodatkom popra med kuho, postanejo grenke

Gobova juha s krompirjem. Foto: www.sketa.si

Gobova omaka s smetano

Potrebujemo: 40 dag gob, 2 stroka česna, 5 žlic masla ali olja, 2,5 dcl sladke smetane, sol in poper po okusu, narezan peteršilj.

Priprava: Gobe očistimo in narežemo. Prepražimo jih na maščobi, solimo in popramo. V drugi posodi segrejemo olje (najboljše je olivno), na njem rahlo popražimo na drobno sesekljan česen, prilijemo sladko smetano in na vročem ognju kuhamo 10 - 15 minut, da nastane gosta omaka. K omaki primešamo popražene gobe, malo pokuhamo in potresemo z drobno narezanim peteršiljem. Serviramo kot preliv za testenine, riž ali kot omako za meso. Zraven ponudimo solato.

Marjeta Trkman Kravar 🗨️

Gobova omaka s smetano. Foto: www.kulinarika.net

Rdeči alarm in Palagruža

Ne vem, kako je z vami, ampak ko slišim, da so odnosi med Slovenijo in Hrvaško naravnost fantastični in da bi mejno vprašanje lahko rešili po nekakšnem ekspresnem koridorju, me običajno stresa. Odnosi med državama so taki, kot so že leta in leta - torej stabilno nestabilni, da pa bi se res kaj bistvenega spremenilo, pa, oprostite, nisem zaznal.

To, da se imata premierja **Janez Janša** in **Andrej Plenkovič** rada, je lahko sicer povsem simpatično dejstvo, to pa je tudi vse. Da pa bi ključna politika obeh držav naredila, povzročila ali ustvarila kaj takega, da bi si državljani Hrvaške in Slovenije hiteli v objem, pa (žal) nisem opazil.

Ampak politikom vedno pustim veselje, da naokoli trosijo puhlice, kot so: „Slovenija in Hrvaška sta z zrelim pristopom pripeljali odnose v zelo dobro fazo“, „državi sta vzpostavili sijajen dialog, odlično komunikacijo in sodelovanje“, „gospodarski odnosi, turizem, odprta vprašanja, vse se rešuje v zadovoljstvo obeh držav“.

Ko je vse to prazno govoričenje na mizi, slovenski in hrvaški državljani lahko mir-

no zaspijo, še posebej tisti, ki so gostili slovenske turiste in pri tem kaj zaslužili, ti pa se doma, na celini, spominjajo sijajnega dopusta pri sosedih. A ta skoraj idilična slika se razblini tisti trenutek, ko politiki omenijo mejo. Ja, tisto mejo, ki jo rešujemo že od leta 1991 - celih trideset let. In ki je, vsaj po mednarodnem pravu, že v predalu, rešena s sodbo arbitražnega sodišča. Dobro, za Slovenijo je rešena, za Hrvaško še ne. Ali, če smo še bolj natančni - rešena je za del slovenske politike, za del zagotovo ne. Govorim seveda o tistem delu politike, ki je Plenkoviča gostil na Bledu, ko je ta gospod izjavil, da bi bil zadovoljen - kaj on, vsi bi bili zadovoljni - če bi vprašanje meje rešili v tem mandatu. Seveda nihče na slovenski strani ni dvignil obrvi ali vsaj diplomatsko pripomnil, da je za Slovenijo stvar že zgodovina in da naj že spoštujejo mednarodno pravo. Tega niso rekli, ker smo menda ta trenutek v zelo dobri fazi in sijajno sodelujemo.

In ko so odnosi napolnjeni s tako fantastično energijo, bi moralo slovensko notranjo in zunanjo politiko zajeti panika. Kar predstavljam si, kako bi na slovenskem zunanjem ministrstvu tulile sirene in hodniki rdeče pobliskavali, ko

bi se vključili alarmi najvišje stopnje. Naj razložim: ko je na Hrvaškem na oblasti HDZ in v Sloveniji SDS, jo tradicionalno skupijo slovenski nacionalni interesi. Najbrž se še spomnite znamenitega sporazuma Drnovšek-Račan, sicer nikoli ratificiranega papirja, za katerega bi hrvaški

politični vrh prodal dušo, pol otokov s Palagružo vred in zagrebško katedralo, samo da bi nekam izginil. V depešah so panično prosili svoja diplomatska predstavništva po svetu, naj tega sporazuma nikjer, tudi če imajo na čelu cev pištole, ne omenjajo. No, in papir je izginil. Z eno potezo, na idiličnih Brionih. Z nekim brionskim papirjem, ki sta ga podpisala premiera iz HDZ in SDS.

Kar zadeva mejno vprašanje, bi hrva-

ški politični vrh prodal takrat še dobro stoječi Agrokor, Plitvička jezera in puljsko Arenu, samo da bi Slovenijo glede meje spravil pred Meddržavno sodišče v Haagu. Tam je imel Zagreb svojo vplivno izpostavo in na katerem bi Hrvaška, teoretično, lahko dobila največ. Tudi tisto, kar nikoli ni bilo njeno. In, zanimivo, Hrvaška je bila blizu tega, da bi še drugič organizirala slavlje s potoki šampanjca. Da bi spor prenesli na to sodišče, sta se skoraj dogovorila premierja iz HDZ in SDS.

Zdaj razumete, od kod zaskrbljenost, ko premier iz vrst HDZ, ki ima na drugi strani premierja iz SDS, izjavi, da bi lahko mejno problematiko rešili še v tem mandatu, čeprav je ta že rešena? Če na Hrvaškem - pričakovano - ni razburjenja, ga tudi pri nas - ni. Če pa bo, imamo našega predsednika republike, ki je našel nov smisel političnega življenja - mediacijo. Zato gre pričakovati, da bo premierja povabil na mediacijski sestanek. Kar bo še posebej zanimivo, ker je **Borut Pahor** „oče“ arbitraže.

Brioni, 10. junij 2005. Foto: Boris Vugrinec/Večer